

Вісник

Верховного Суду України

Незалежне та справедливе судочинство суттєво вплине на політичну та економічну стабільність у державі

Судові рішення в адміністративних, господарських, кримінальних і цивільних справах

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України, за II півріччя 2012 р.

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2012 р. (за даними судової статистики)

Охорона і захист прав дитини у справах про спільну власність

6(154)'2013

ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 3-05/4 наукові статті, опубліковані у журналі, на підставі висновку експертної ради з юридичних наук, окремо у кожному конкретному випадку за поданням спеціалізованої вченої ради, зараховуються як фахові в галузі юридичних наук

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Пилипчук П.П. — Голова Верховного Суду України у відставці, заслужений юрист України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Барбара В.П. — заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у господарських справах, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Бейцун І.В. — заступник керівника апарату Верховного Суду України, кандидат юридичних наук;

Бень А.Б. — начальник управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України, заслужений журналіст України;

Волков О.Ф. — заслужений юрист України;

Городовенко В.В. — голова Апеляційного суду Запорізької області, доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Губар Л.О. — начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України;

Кіреєва Н.О. — кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Когут С.П. — головний консультант служби керівника апарату Верховного Суду України;

Короткевич М.Є. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Кузнєцова Н.С. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Мельник М.І. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Мищенко С.М. — заступник голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслужений юрист України;

Ромовська З.В. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Романюк Я.М. — Голова Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Селіванов А.О. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, заслужений юрист України;

Сенін Ю.Л. — секретар Пленуму Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Сердюк В.В. — заступник керівника апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Сірий М.І. — кандидат юридичних наук;

Терлецький О.О. — заступник секретаря Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Хавронюк М.І. — доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Шакун В.І. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Шумило М.Є. — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Ярема А.Г. — заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у цивільних справах, заслужений юрист України (заступник голови редакційної колегії)

2 *Новини. Події. Факти.* *News. Events. Facts*

2 Незалежне та справедливе судочинство суттєво вплине на політичну та економічну стабільність у державі

Independent and fair justice will influence political and economic stability in the country

3 Внесено зміни до Положення про збори суддів Верховного Суду України

Amendments have been made to the Regulations on the Meeting of Judges of the Supreme Court of Ukraine

4 *Висновки Верховного Суду України* *Conclusions of the Supreme Court of Ukraine*

4 Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України, за II півріччя 2012 р.

Conclusions of the Supreme Court of Ukraine, stated in decisions adopted as a result of examining the applications for revision of court decision on the ground described in subparagraph 1 of paragraph one of Article 111¹⁶ of the Commercial Code of Ukraine in the second half of 2012

8 **Судова практика**
Court Practice

- 8 **Рішення в адміністративних справах**
Decisions in administrative cases
- 10 **Рішення у господарських справах**
Decisions in commercial cases
- 12 **Рішення у кримінальних справах**
Decisions in criminal cases
- 14 **Рішення у цивільних справах**
Decisions in civil cases

20 **Судова статистика**
Court Statistics

- 20 **Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2012 р. (за даними судової статистики)**
Analysis of administration of justice by the courts of general jurisdiction in 2012 (under the court statistics)

42 **Точка зору**
Opinion

- 42 **Романовська Л.А. Охорона і захист прав дитини у справах про спільну власність**
Romanovska L.A. Protection and safeguarding of the child's rights in disputes on joint ownership

Міжнародні зв'язки
International Ties

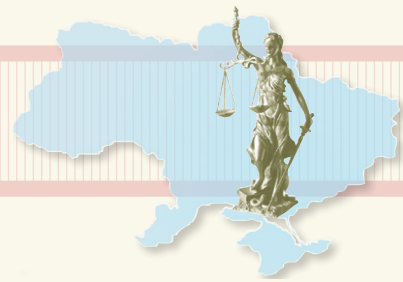

*Мановні судді
та працівники
судової системи!*

Щиро вітаю вас із Днем Конституції України. Прийнятий 17 років тому Основний Закон нашої держави відобразив волю та прагнення українського народу до незалежності й демократії, визнав найвищою цінністю людину, її права і свободи. У цей урочистий день бажаю вам міцного здоров'я, оптимізму, наполегливості заради реалізації пріоритетних принципів Конституції — народовладдя й гуманізму. Нехай об'єднає нас любов до Батьківщини та благородна ідея зміцнення і розбудови України.

З повагою

Голова Верховного Суду України
Я.М. Романюк

Незалежне та справедливе судочинство суттєво вплине на політичну та економічну стабільність у державі

У контексті низки важливих державницьких заходів, у яких останнім часом брав участь Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк**, було й двоє парламентських слухань з приводу надактуальних суспільно-політичних проблем. Так, **22 травня** Ярослав Михайлович виступив у сесійній залі Верховної Ради України з доповіддю про стан виконання судових рішень в Україні. Про важливість цієї тематики у нашій державі красномовно свідчить його тезисний вислів, що невиконання судових рішень негативно впливає на авторитет судової влади, оскільки в цьому разі не досягається кінцева мета правосуддя — захист інтересів громадян і реальне повнення їхніх порушених прав. Подібний стан справ викликає занепокоєння і в Парламентській Асамблеї Ради Європи, яка у своїй Резолюції 1787 (2011) від 26 січня 2011 р. задокументувала терміновість прийняття Україною комплексної стратегії щодо вирішення ситуації, за якою значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною. Особливо неприпустимими є випадки невиконання судових рішень органами державної влади, на чому наголошував і Президент України у своєму виступі на X позачерговому з'їзді суддів.

У той же час, зазначив Голова Верховного Суду, держава вже здійснила певні кроки щодо вирішення цієї проблеми, зокрема, із проведенням у 2010 р. судової реформи, ініційованої Президентом України. Так, Законом України від 7 липня 2010 р. «Про судоустрій і статус суддів» було вирішено не лише питання судоустрою, а й низку актуальних процесуальних проблем, зокрема і тих, які зумовлювали затягування строків розгляду справ.

«Прикінцевими положеннями» Закону також внесено зміни до законодавчих актів з метою вирішення проблеми невиконання судових рішень.

Венеціанська комісія у своєму Висновку від 18 жовтня 2010 р. щодо цього Закону позитивно відзначила внесені зміни, однак зробила ряд рекомендацій щодо їх подальшого розвитку.

Інформуючи присутніх про стан справ з виконання судових рішень, Ярослав Романюк висловив важливі для суспільства пропозиції для поліпшення ситуації із зазначеного питання, наголошуючи, що вирішення цієї проблеми забезпечить не лише зменшення надходження справ до Європейського суду з прав людини та виплати компенсації за його рішення

система працює неефективно. Як свідчать неупереджені дані статистики, суди розглядають величезну кількість справ, більшість із них — правильно і з дотриманням строків. Проте за наявності високих показників, які характеризують ефективність здійснення судочинства, Україна протягом останніх років є одним із лідерів за кількістю заяв, що надходять до Європейського суду з прав людини. Далі доповідач назвав причини такої неспівмірності. Власне, проблема полягає у тому, що 90 % скарг до Європейського суду з прав людини проти України є однотипними та пов'язані, переважно, з системними проблемами, які потребують законодавчого врегулювання.

Настав час осмислити досягнення на шляху утвердження в Україні незалежного та справедливого суду, а також усвідомити необхідність системних зрушень, які ми повинні спільно виробити та запропонувати суспільству як

єдину узгоджену позицію, зазначив виступаючий.

Немало із завдань уже реалізовано у процесі проведення судової реформи 2010 р., більшість із запроваджених нею новел втілюють рекомендації міжнародних документів. У цьому питанні велика роль відводиться й Верховному Суду України, на який покладається особлива місія — забезпечення однакового застосування законодавства усіма судами. Тому очевидною стає необхідність розширення повноважень найвищого судового органу, підвищення його процесуальної ролі, збільшення впливу на вітчизняне судочинство.

На завершення виступу Голова Верховного Суду України висловив впевненість, що незалежне та справедливе судочинство суттєво вплине на політичну та економічну стабільність у державі, буде сприяти поліпшенню інвестиційного клімату та добробуту кожного громадянина.

«Суди в Україні, — наголосив Ярослав Романюк, — повинні і, я переконаний, стануть ключовою ланкою в механізмі забезпечення демократії, прав і свобод громадян. Розуміння й осмислення цього основоположного постулату і має слугувати вирішальним фактором при визначенні стратегії подальших перетворень у судовій сфері».

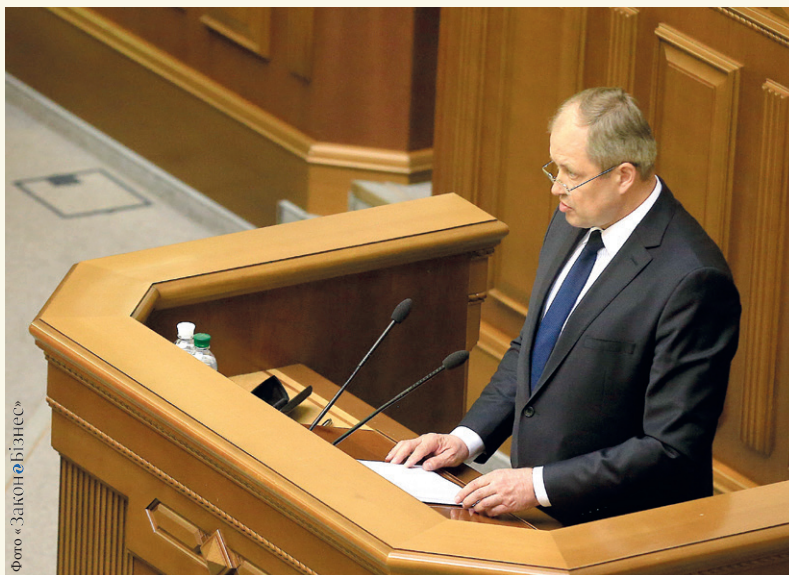

Фото «ЗаконБізнес»

ням з держбюджету України, а й підвищить рівень судового захисту прав осіб, зростання довіри громадян як до судової системи, так і до державної влади в цілому.

12 червня чільник найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції виступив у Верховній Раді України на ще одному парламентському слуханні на тему: «Стан дотримання прав людини в Україні». Захист прав людини, верховенство права та демократія мають бути не просто гаслом держави, а внутрішньою потребою кожного громадянина, кожної посадової особи. І орієнтиром на цьому шляху є, безумовно, Загальна декларація прав людини та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як найвизначніші надбання цивілізаційного розвитку, забезпечення яких вимагає спільних зусиль держав і народів, наголосив Ярослав Романюк.

Тому Україні, на його думку, потрібен реальний, а не формальний захист прав людини, ефективний, а не декларативний доступ кожного громадянина до незалежного та справедливого судочинства. Разом із цим, підкреслив Ярослав Михайлович, на сьогодні відсутні підстави стверджувати, що вітчизняна судова

Внесено зміни до Положення про збори суддів Верховного Суду України

Питання «Про Положення про збори суддів Верховного Суду України» було винесено на розгляд чергових зборів суддів Верховного Суду України, які відбулися **14 червня** в залі засідань Пленуму, що в Кловському палаці — палаці правосуддя. Під час його обговорення чільник Верховного Суду України **Ярослав Романюк** поінформував про те, що для підготовки документа було створено робочу групу, яку йому, на той час Першому заступнику Голови Верховного Суду України, було доручено очолити. Після відповідної роботи члени групи вирішили, що нового Положення не варто приймати, а необхідно внести зміни та доповнення до чинного, котре діє із 2004 р.

У свою чергу суддя Верховного Суду України Валентин Косарев запропонував альтернативний проект Положення про збори суддів Верховного Суду України. У результаті активного обговорення й голосування другий (альтернативний) документ було відхилено. Після цього учасники зібрання поетапно обговорили і прийняли більшість запропонова-

них робочою групою пропозицій до чинного Положення.

Судді також заслухали і взяли до відома інформацію *планово-фінансового управління Верховного Суду України про бюджет Верховного Суду України та напрями його використання*, з якою виступила начальник управління **Валентина Мисака**.

Далі Ярослав Романюк запропонував розглянути питання *відзначення суддів Верховного Суду України та нагородження їхніх колег у відставці*. Внаслідок обговорення цих двох питань було вирішено підтримати пропозицію Голови Верховного Суду України щодо внесення Президенту України подань про нагородження орденом Ярослава Мудрого V ступеня Голови Верховного Суду України у відставці **Петра Пилипчука** та орденом княгині Ольги III ступеня судді Верховного Суду УРСР у 1975—1985 рр. **Марії Беліченко**, якій у цьому році виповнюється 85 років.

Також учасники зборів вирішили подати раді суддів адміністративних судів пропозицію щодо делегата на конференцію суддів адміні-

стративних судів України від Верховного Суду України **Юрія Тітова**.

На завершення зборів учасники заходу оплесками привітали суддів **Анатолія Скотаря**, **Юрія Тітова** та **Леоніда Глоса**, яким Ярослав Романюк за багаторічну роботу в Суді вручив відповідно такі пам'ятні знаки: «Будівля Верховного Суду України», арку з барельєфом «Кловський палац» та картину із зображенням будівлі Верховного Суду України.

Під час засідання розглянуто й інші питання, із яких прийнято відповідні рішення. І водночас учасники зібрання визнали за передчасне заслуховувати звіт Голови Верховного Суду України про стан діяльності Верховного Суду України в умовах судово-правової реформи та кроки, зроблені Верховним Судом України для повернення гарантій соціальної і матеріальної незалежності суддів. Це питання, внесені до проекту порядку денного, зняли з обговорення, мотивуючи тим, що Ярослав Михайлович працює на цій посаді нещодавно і звітувати про роботу йому ще рано.

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України, за II півріччя 2012 р.

Спори про право власності та інші речові права

Права особи, яка вважає себе власником майна, не підлягають захисту шляхом задоволення позову до добросовісного набувача з використанням правового механізму, передбаченого статтями 215, 216 ЦК. У речових правовідносинах захист прав особи, яка вважає себе власником майна, можливий лише шляхом задоволення виндикаційного позову, якщо існують підстави, пе-

редбачені ст. 388 ЦК, що дають право витребувати майно у добросовісного набувача. У разі якщо право власності оспорується або не визнається іншою особою власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності відповідно до ст. 392 ЦК (постанови Верховного Суду України від 4 грудня 2012 р. у справі № 3-55гс12, від 11 грудня 2012 р. у справі 3-65гс12).

Спори щодо забезпечення виконання зобов'язань

У разі якщо поручитель при укладенні договору поруки погодив встановлення у майбутньому розміру процентної ставки за кредитним договором на підставі додаткових договорів, то таке встановлення процентної ставки за додатковими договорами не є збільшенням обсягу відповідальності поручителя і не може бути підставою для припинення договору поруки на підставі ст. 559 ЦК. Іпотека є самостійним видом забезпечення виконання зобов'язання. Правова природа іпотеки полягає у забезпеченні можливості

кредитора у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого іпотекою, одержати задоволення за рахунок переданого в іпотеку нерухомого майна переважно перед іншими кредиторами боржника. На відносини майнової поруки норми ст. 559 ЦК щодо припинення поруки не поширюються, оскільки іпотека за правовою природою є заставою та регулюється нормами § 6 гл. 49 ЦК та Законом України від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» (постанова Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 р. у справі № 3-45гс12).

Спори про укладення, зміну, розірвання договорів

За змістом ч. 3 ст. 179 та ч. 1 ст. 187 ГК спори, що виникають при укладанні господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладання яких є обов'язковим на підставі закону, та в інших випадках, встановлених законом, розглядаються судом. Інші переддоговірні спори мо-

жуть бути предметом розгляду суду в разі, якщо це передбачено угодою сторін або якщо сторони зобов'язані укласти певний господарський договір на підставі укладеного між ними попереднього договору (постанова Верховного Суду України від 25 вересня 2012 р. у справі № 3-39гс12).

Спори щодо виконання господарських зобов'язань.

Відповідальність за порушення зобов'язань

1. Відповідно до статей 512, 514 ЦК кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою, у тому числі внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги). До нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі та на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Відступлення права вимоги може здійснюватися тільки відносно дійсної вимоги, що існувала на момент переходу цих прав (постанова Верховного Суду України від 2 жовтня 2012 р. у справі № 3-42гс12).

2. Відповідно до ч. 4 ст. 12 Закону України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання

його банкрутом» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) мораторій визначає конкретний проміжок часу, протягом якого не нараховуються штраф і пеня, та цей проміжок часу лише відповідає строку дії мораторію на задоволення вимог кредиторів і не пов'язаний з поняттям мораторію.

За змістом зазначеної норми боржник повинен виконувати зобов'язання, що виникли після введення мораторію на задоволення вимог кредиторів у процедурі банкрутства, але пеня та штраф за їх невиконання або неналежне виконання не нараховуються, за винятком випадків, встановлених спеціальними нормами закону (постанова Верховного Суду України від 18 грудня 2012 р. у справі № 3-67гс12).

Спори, що виникають із корпоративних правовідносин

Відповідно до ст. 4 Закону України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII «Про господарські товариства» установчі документи господарського товариства не повинні містити положень, які суперечать законодавству України. Частинною 1 ст. 60 зазначеного Закону встановлено, що загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (пред-

ставники учасників), що володіють у сукупності більш як 60 % голосів. У цій нормі немає посилення на можливість передбачити у статуті інший кворум, ніж встановлений цим Законом.

Положення статуту товариства, яке встановлює інше правило щодо визначення кворуму, є таким, що суперечить закону (постанова Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 р. у справі № 3-46гс12).

Спори щодо застосування законодавства про приватизацію

Гуртожитки, які на момент проведення приватизації не належали до об'єктів державного житлового фонду, що підлягав приватизації громадянами України або передачі у комуналь-

ну власність відповідних рад, могли бути включені до складу майна підприємств, які підлягали приватизації (постанова Верховного Суду України від 22 жовтня 2012 р. у справі № 3-33гс12).

Спори, що виникають із земельних правовідносин

1. Відповідно до ст. 4 ЗК (у редакції від 18 грудня 1990 р., чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не можуть передаватись у колективну та приватну власність, зокрема, землі сільськогосподарських науково-дослідних установ і навчальних закладів та їх дослідних господарств, учбових господарств навчальних закладів, державних сортопробувальних станцій і сортодільниць, елітно-насінницьких і насінницьких господарств, племінних заводів, племінних радгоспів і ко-

незаводів, господарств по вирощуванню хмелю, ефіроолійних, лікарських рослин, фруктів і винограду.

Підставою застосування зазначеної норми є дані Державного земельного кадастру, який визначає правовий статус спірної земельної ділянки (постанова Верховного Суду України від 30 жовтня 2012 р. у справі № 3-49гс12).

2. Згідно з ч. 1 ст. 33 Закону України від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV «Про оренду землі» (у редакції, чинній на момент виникнення спір-

них правовідносин) після закінчення строку, на який було укладено договір оренди землі, орендар, який належно виконував обов'язки відповідно до умов договору, має за інших рівних умов переважне право на поновлення договору.

За змістом ч. 1 ст. 124 ЗК (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) передача в оренду земельних ділянок, що перебувають у державній або комунальній власності, здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування чи договору купівлі-продажу права оренди земельної ділянки (у разі продажу права оренди) шляхом укладення договору оренди земельної ділянки.

У зв'язку з тим, що чинним на момент виникнення спірних правовідносин законодавством не передбачено автоматичного поновлення договорів оренди землі, реалізація переважного

права на поновлення договору оренди земельної ділянки в разі відсутності заперечень з боку сторін можлива лише за наявності рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування.

За змістом п. 34 ч. 1 ст. 36 Закону України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування» за відсутності такого рішення неможливо зобов'язати цей орган у судовому порядку укласти такий договір або поновити його.

Судам необхідно врахувати, що до спірних правовідносин має застосовуватися саме та редакція закону, яка була чинною на момент їх виникнення, оскільки згідно зі ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (постанова Верховного Суду України від 20 листопада 2012 р. у справі № 3-52гс12).

Спори, що виникають із договорів найму (оренди), лізингу

1. Недотримання вимог ч. 2 ст. 188 ГК стороною договору оренди щодо обов'язку надсилання іншій стороні пропозицій про зміну умов договору оренди не позбавляє цю особу права звернутися до суду з позовом про зміну умов договору за наявності спору, тобто відсутності згоди іншої сторони на зміну умов договору (постанова Верховного Суду України від 20 листопада 2012 р. у справі № 3-53гс12).

2. За змістом ст. 629, ч. 3 ст. 653, ч. 2 ст. 795 ЦК вимога про стягнення орендної плати за період фактичного користування орендованим приміщенням після розірвання договору оренди є правомірною (постанова Верховного Суду

України від 20 листопада 2012 р. у справі № 3-54гс12).

3. При розгляді судами справ щодо стягнення неустойки за прострочення повернення об'єкта лізингу слід враховувати особливості наслідків припинення договору фінансового лізингу, що встановлені пунктами 5, 6 ст. 10 Закону України від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР «Про фінансовий лізинг». До зазначеного договору не застосовуються положення ст. 785 ЦК, яка передбачає стягнення неустойки в розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення у разі неповернення наймодавцеві предмета найму (постанова Верховного Суду України від 18 грудня 2012 р. у справі № 3-68гс12).

Спори, що виникають із договорів про надання послуг

Згідно з абз. 5 п. 2 ч. 1 та п. 4 ч. 1 ст. 6 Закону України від 9 липня 2010 р. № 2479-VI «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) ця Комісія встановлює тарифи на комунальні послуги суб'єктам природних монополій та суб'єктам господарювання на суміжних ринках, ліцензування діяльності яких здійснюється зазначеною Комісією, а також визначає суб'єктів природних монополій, діяльність яких регулюється відповідно до цього Закону, та складає і веде галузеві реєстри таких суб'єктів господарювання.

Із дня набрання чинності зазначеним Законом (22 липня 2010 р.) з повноважень органів місцевого самоврядування виключено право встановлювати тарифи на теплову енергію, централізоване водопостачання і водовідведення для суб'єктів природних монополій.

У зв'язку з цим не підлягають застосуванню акти органів місцевого самоврядування, якими встановлено відповідні тарифи, прийняті після набрання чинності зазначеним Законом (постанова Верховного Суду України від 11 грудня 2012 р. у справі № 3-59гс12).

Спори, що виникають із договорів страхування

1. За змістом ч. 6 ст. 261 ЦК за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання. У зв'язку з цим з моменту виконання страховиком свого зобов'язання за договором добровільного страхування у нього виникає право пред'явити регресний позов до суду (постанова Верховного Суду України від 7 серпня 2012 р. у справі № 3-31гс12).

2. Відповідно до ст. 27 Закону України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР «Про страхування», ст. 38 Закону України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», ст. 993 ЦК до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, в межах фактичних затрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за завдані збитки (постанова Верховного Суду України від 28 серпня 2012 р. у справі № 3-38гс12).

3. У разі проведення страхових виплат за договором особистого страхування (життя, здоров'я, працездатності, пенсійного забезпечення) страховик не має права вимоги до особи, відповідальної за заподіяння шкоди, оскільки Законом України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які

спричинили втрату працездатності» не передбачено право Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, що здійснив страхову виплату застрахованій особі за договором особистого соціального страхування, зворотної вимоги до винної особи.

Відповідно до ст. 993 ЦК таке право переходить до страховика лише в разі проведення ним страхових виплат за договором майнового страхування (постанова Верховного Суду України від 5 вересня 2012 р. у справі № 3-32гс12).

4. Положення п. 37.2 ст. 37 Закону України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», яким встановлено, що за кожен день прострочення виплати страхового відшкодування з вини страховика або Моторного (транспортного) страхового бюро України особі, яка має право на отримання такого відшкодування, сплачується пеня з розрахунку подвійної облікової ставки Національного банку України, яка діє у період, за який нараховується пеня, не поширюється на правовідносини між страховиками, оскільки зазначена норма регулює відносини страховика і страхувальника за договором страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (постанова Верховного Суду України від 26 вересня 2012 р. у справі № 3-41гс12).

Спори щодо застосування законодавства про захист економічної конкуренції

За змістом положень Закону України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII «Про Антимонопольний комітет України» відділення Антимонопольного комітету України у межах наданих йому повноважень має право витребувати у суб'єкта господарювання відповідну інформацію, що необхідна для дослідження ринків.

Невиконання розпоряджень, рішень та вимог органу Антимонопольного комітету України, голови територіального відділення Анти-

монопольного комітету України відповідно до ч. 2 ст. 22 цього Закону тягне за собою передбачену законом відповідальність. Невиконання суб'єктом господарювання зазначених вимог тягне за собою відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції (постанови Верховного Суду України від 14 серпня 2012 р. у справі № 3-36гс12, від 11 грудня 2012 р. у справі № 3-60гс12, від 11 грудня 2012 р. у справі № 3-64гс12).

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Якщо митні органи, приймаючи вантажну митну декларацію, віднесли товар до певного коду товарної номенклатури та пропустили товар на митну територію України (після сплати імпортером передбачених законом податків і зборів), то в подальшому вони не мали правових підстав для прийняття податкових повідомлень у зв'язку з виявленням помилки у класифікації товару, зокрема з посиланням на результати камеральної перевірки та на положення підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (чинного на час виникнення спірних правовідносин)

ПОСТАНОВА Іменем України

18 вересня 2012 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши в порядку письмового провадження справу за позовом фізичної особи-підприємця (далі — ФОП) Особа_1, ФОП Особа_2 до Вінницької регіональної митниці Державної митної служби України (далі — Митниця), третя особа — ФОП Особа_3, про скасування податкових повідомлень, **встановила:**

У квітні 2008 р. ФОП Особа_1 звернулася до суду з позовом про скасування податкових повідомлень Митниці форми «Р»: від 28 жовтня 2007 р. № 85 та № 86; від 12 березня 2008 р. № 16 та № 17. У квітні 2008 р. ФОП Особа_2 звернулася до суду з позовом про скасування податкових повідомлень Митниці форми «Р» від 7 березня 2008 р. № 11 та № 12.

Вінницький окружний адміністративний суд ухвалою від 5 травня 2008 р. справи за зазначеними позовами об'єднав в одне провадження.

Постановою від 10 червня 2008 р. Вінницький окружний адміністративний суд позов задовольнив.

Київський апеляційний адміністративний суд постановою від 15 вересня 2009 р., залишеною без змін ухвалою Вищого адміністративного суду України від 15 березня 2012 р., рі-

шення суду першої інстанції скасував, у позові відмовив.

У заяві про перегляд судових рішень Верховним Судом України з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, ФОП Особа_1, ФОП Особа_2 просили скасувати ухвалу Вищого адміністративного суду України від 15 березня 2012 р. та прийняти нове рішення про задоволення позову, пославшись на неоднакове застосування касаційним судом підпункту 4.2.1 п. 4.2 ст. 4 Закону від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (чинного на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2181-III), статей 69, 313 МК (чинного на час виникнення спірних правовідносин) у подібних правовідносинах.

На обґрунтування заяви додано ухвали Вищого адміністративного суду України від 18 січня та 16 листопада 2011 р. у справах № К-52075/09 та № К-46865/09 відповідно. У цих справах суд касаційної інстанції, скасовуючи рішення судів апеляційної інстанції та залишаючи в силі рішення судів першої інстанції, виходив із того, що коли митні органи, приймаючи вантажну митну декларацію (далі — ВМД) та пропускаючи товар на митну територію України, погоджувалися з відомостями щодо коду товарної номенклатури, зазначеної імпортером, то відповідно до п. 10.3 ст. 10 Закону від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР

* Публікується повний текст судового рішення із незначними редакційними правками.

«Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 168/97-ВР) та підпункту 4.2.1 п. 4.2 ст. 4 Закону № 2181-III вони не мали правових підстав для прийняття оскаржуваних податкових повідомлень про нарахування податкових зобов'язань у зв'язку з помилковим визначенням коду товарної номенклатури, зокрема, з посиланням на результати камеральних перевірок та на положення підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону № 2181-III, дія якого, на думку касаційного суду, не поширюється на митні органи.

Заява про перегляд оскаржуваної ухвали Вищого адміністративного суду України підлягає задоволенню з таких підстав.

У справі, що розглядається, касаційний суд, залишаючи без змін рішення суду апеляційної інстанції, виходив із того, що відповідно до ст. 69 МК за наслідками перевірки правильності визначення митної вартості товарів можуть бути донараховані обов'язкові платежі. Таким чином, цей суд дійшов висновку, що оскільки під час проведення камеральних перевірок Митниця виявила грубу методологічну помилку, то вона мала право продовжити здійснення митного контролю, за наслідками якого і було донараховано обов'язкові платежі.

Аналіз наведених рішень суду касаційної інстанції дає підстави вважати, що він неоднаково застосував одні й ті самі норми матеріального права, при цьому у справі, що розглядається, — неправильно.

Суд установив, що ФОП Особа_1, ФОП Особа_2 у жовтні—грудні 2006 р. та в січні 2007 р. здійснювали поставку на територію України багатокомпонентних сумішей (використовуються для годівлі тварин), які були розмитнені за ВМД як «Багатокомпонентні суміші — білково-мінерально-вітамінні добавки» та віднесені за кодом Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі — УКТЗЕД) до 2309909700 «Інші» зі ставкою мита 10 %. За результатами проведених у жовтні 2007 р. та січні 2008 р. перевірок були складені акти камеральних перевірок стану дотримання податкового законодавства України з митної справи: від 16 жовтня 2007 р. та від 29 січня 2008 р. — щодо ФОП Особа_1, від 29 січня 2008 р. — щодо ФОП Особа_2, відповідно до яких згідно з дослідженнями Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи Державної митної служби України та кваліфіка-

ційних рішень відділу номенклатури та класифікації товару Митниці білково-мінерально-вітамінні добавки мають класифікуватися за кодом УКТЗЕД 2309909300 (ставка мита 15 %). Згідно з оскаржуваними податковими повідомленнями Митниці форми «Р» позивачам донараховані митні платежі за поставлений ними товар через його неправильну класифікацію та донараховано штрафні санкції за порушення вимог митного законодавства.

За змістом ст. 313 МК класифікація товарів, тобто віднесення товарів до класифікаційних групвань, зазначених в УКТЗЕД, є виключною компетенцією митних органів.

Незалежно від закінчення операцій митного контролю, оформлення та пропуску товарів і транспортних засобів митний контроль за ними може здійснюватися, якщо є достатні підстави вважати, що мають місце порушення законодавства України чи міжнародного договору України, укладеного в установленому законом порядку, контроль за виконанням яких покладено законом на митні органи. Такий контроль здійснюється на підставі письмового розпорядження керівника митного органу або особи, яка його заміщує (ст. 69 МК).

Аналіз наведених норм свідчить про можливість митного контролю після завершення митного оформлення (за умови обґрунтованої підозри, що під час пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України було допущено порушення законодавства України та на підставі письмового розпорядження керівника митного органу або особи, яка його заміщує).

Таким чином, якщо митні органи, приймаючи ВМД, віднесли товар до певного коду товарної номенклатури та пропустили товар на митну територію України (після сплати імпортером передбачених законом податків і зборів), то в подальшому вони не мали правових підстав для прийняття податкових повідомлень у зв'язку з виявленням помилки у класифікації товару, зокрема з посиланням на результати камеральної перевірки та на положення підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону № 2181-III.

Отже, Вищий адміністративний суд України у справі, що розглядається, неправильно застосував норми матеріального права.

З урахуванням зазначеного та відповідно до ч. 2 ст. 243 КАС ухвала Вищого адміністративного суду України від 15 березня 2012 р. підлягає

скасуванню з направленням справи на новий касаційний розгляд.

Керуючись статтями 241—243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **п о с т а н о в и л а**:
Заяву ФОП Особи_1, ФОП Особи_2 задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 15 березня 2012 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Питання про те, чи належним чином оформлені повноваження осіб на підписання векселя, має вирішуватися, виходячи із загальних норм цивільного законодавства України, оскільки вексельне законодавство не містить положень щодо визначення таких повноважень, наданих особам, які підписали вексель, а лише встановлює їх коло

ПОСТАНОВА

*Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 20 березня 2012 р.
(в и т я з)*

До Верховного Суду України звернулося товариство з обмеженою відповідальністю «Веста-Компані» (далі — ТОВ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 1 березня 2011 р. у справі № 32/121 за позовом ТОВ до закритого акціонерного товариства «Київський готель «Мир» (далі — ЗАТ) про стягнення заборгованості.

Заяву мотивовано тим, що в аналогічних справах, зокрема у справі № 10/132-06-13/285, суд касаційної інстанції, застосувавши положення ст. 5 Закону від 5 квітня 2001 р. № 2374-III «Про обіг векселів в Україні» (далі — Закон № 2374-III) та статей 7, 8, 77 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі (1930 р.; далі — Уніфікований закон), висловив правову позицію про те, що відсутність повноважень у посадових осіб, які підписали спірний вексель, не позбавляє його вексельної сили.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, перевіривши наведені заявником обставини, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що заява підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

При вирішенні справи судом установлено, що 29 червня 2006 р. ЗАТ видав прості векселі на загальну суму 14 млн 757 тис. 644 грн 22 коп., що були придбані ТОВ 26 грудня 2007 р. за договорами купівлі-продажу.

Господарський суд м. Києва рішенням від 24 березня 2008 р. позов ТОВ задовольнив.

У жовтні 2010 р. приватне акціонерне товариство «Київський готель «Мир» (далі — ПАТ), яке є правонаступником ЗАТ, звернулося до Господарського суду м. Києва із заявою про перегляд за нововиявленими обставинами рішення цього суду від 24 березня 2008 р.

Заяву обґрунтовано тим, що векселі підписано не уповноваженою ЗАТ особою. Про ці обставини відповідачеві не було відомо протягом тривалого часу, до отримання 29 вересня 2010 р. зі слідчого відділу прокуратури м. Києва інформації про результати почеркознавчої експертизи від 28 квітня 2009 р. щодо підписів на векселях, виданих ЗАТ, згідно з висновками якої ідентифіковано осіб, які підписали векселі, зокрема від імені К. векселі підписано С.

Господарський суд м. Києва ухвалою від 15 листопада 2010 р. заяву ПАТ про перегляд за нововиявленими обставинами залишив без задоволення, а рішення Господарського суду м. Києва від 24 березня 2008 р. — без змін.

Київський апеляційний господарський суд постановою від 14 грудня 2010 р. ухвалу Господарського суду м. Києва від 15 листопада 2010 р. скасував, заяву ПАТ про перегляд за нововиявленими обставинами рішення Господарського суду м. Києва від 24 березня 2008 р. у справі № 32/121 задовольнив: скасував рішення Господарського

суду м. Києва від 24 березня 2008 р. та прийняв нове рішення, яким у задоволенні позову ТОВ відмовив.

Вищий господарський суд України, погоджуючись із висновками суду апеляційної інстанції про відмову в задоволенні позову про стягнення заборгованості за векселями, дійшов висновку про те, що оскільки закон вимагає, щоб на векселі був власноручний підпис керівника або уповноваженої ним особи, то підпис виконуючого обов'язки керівника на векселі не матиме сили, а такий підпис вважатиметься підписом особи, нездатної зобов'язатися за векселем, і цей підпис не може зобов'язати особу, від імені якої вексель був підписаний, що відповідає ст. 7 Уніфікованого закону.

Відповідно до цієї статті якщо на переказному векселі є підписи осіб, нездатних зобов'язатися за переказним векселем, або підроблені підписи, або підписи вигаданих осіб, або підписи, які з будь-яких інших підстав не можуть зобов'язувати тих осіб, які поставили їх на переказному векселі або від імені яких переказний вексель був підписаний, то зобов'язання інших осіб, які поставили свої підписи на ньому, є все ж таки юридично дійсними.

Ця норма не визначає повноважність осіб, які підписали вексель, а вказує, що при встановленні зазначених у ній обставин зобов'язання таких осіб за векселем є юридично дійсними.

Згідно із ст. 8 Уніфікованого закону кожний, хто поставив свій підпис на переказному векселі як представник особи, від імені якої він був уповноважений діяти, сам зобов'язаний за векселем і, якщо він заплатить, матиме ті самі права, які мала б та особа, за яку він мав намір діяти. Таке ж правило застосовується до представника, який перевищив свої повноваження. У зазначеній нормі не йдеться про повноважність осіб, які підписали вексель, а про наслідки вчинення таких дій.

Стаття 77 Уніфікованого закону передбачає, що такі наслідки настають і для осіб, які здійснили ці ж дії при видачі простого векселя, і також не визначає їх повноважність.

Стаття 75 Уніфікованого закону визначає серед інших обов'язкових реквізитів, що надають документу сили векселя, має бути підпис особи, яка його видає (векселедавець).

Відповідно до ст. 5 Закону № 2374-III вексель підписується від імені юридичних осіб власноручно керівником та головним бухгал-

тером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою.

Так, згідно з чинним законодавством зобов'язаною за простим векселем є особа, яка самостійно підписала вексель, або особа, від імені якої вексель підписала належним чином уповноважена третя особа.

Вексельне законодавство не містить положень щодо визначення належних повноважень осіб, які підписали вексель, а лише встановлює їх коло. Тому питання про належний характер уповноваження особи на підписання векселя має вирішуватися з огляду на загальні норми цивільного законодавства України, зокрема щодо укладення відповідного договору, видачі довіреності, вчинення внутрішніх актів органами юридичної особи, як, наприклад, прийняття зборами учасників рішення, наказу про виконання функцій виконавчого органу тощо.

За таких обставин керівником може бути не тільки службова особа, обрана відповідно до вимог чинного законодавства та статуту підприємства, установи чи організації незалежно від форми власності, на посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків, а й особа, яка виконує організаційно-розпорядчі обов'язки за спеціальним повноваженням. Зайняття певної службової посади або доручення тимчасово виконувати службові обов'язки має бути оформлено наказом.

Таку правову позицію підтверджує і Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 2003 р. № 18-рп/2003 (справа про службових осіб підприємств, установ та організацій), де зазначено, що службовими є особи, які займають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальними повноваженнями.

Організаційно-розпорядчі функції — це функції зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що С. на момент підписання спірних векселів виконував обов'язки генерального

директора відповідно до наказу від 23 червня 2006 р. № 39к.

Вищий господарський суд України необґрунтовано визначив коло повноважень виконуючого обов'язки керівника ЗАТ С. на підставі норм Уніфікованого закону та Закону № 2374-III, дійшов неправильного висновку про те, що векселі, підписані не керівником ЗАТ, а виконуючим обов'язки керівника товариства, не мають сили вексельного зобов'язання і не підлягають оплаті, оскільки питання щодо визначення належних повноважень осіб, які підписали вексель, має вирішуватися

із застосуванням загальних норм цивільного законодавства України.

За таких обставин та керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України постановила: заяву ТОВ задовольнити частково; постанову Вищого господарського суду України від 1 березня 2011 р. № 32/121 скасувати; справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 1 ст. 5 КК України закон про кримінальну відповідальність, що скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотну дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності.

Ухвалу суду касаційної інстанції скасовано, а справу направлено на новий касаційний розгляд, оскільки діяння, передбачені ст. 368 КК України, засуджений вчинив, коли була чинною інша редакція цієї статті зазначеного Кодексу. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», яким змінено редакцію ст. 368 КК України, не скасовує злочинність діяння, поставленого за провину засудженому за ч. 3 цієї статті (у редакції зазначеного Закону), не пом'якшує кримінальну відповідальність та жодним іншим чином не поліпшує його становище, а отже, не має зворотної дії у часі

ПОСТАНОВА

*Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 14 березня 2013 р.
(в и т я г)*

Феодосійський міський суд АР Крим вироком від 30 вересня 2011 р. засудив Д. за ч. 3 ст. 368 КК із застосуванням ст. 69 цього Кодексу до позбавлення волі на строк п'ять років із позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій, на строк два роки без конфіскації майна.

Цим же вироком також засуджено Б. та К., щодо яких питання про перегляд судових рішень Верховним Судом України не порушувалося.

Апеляційний суд АР Крим ухвалою від 13 січня 2012 р. вирок щодо Д. залишив без змін.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою

від 26 квітня 2012 р. судові рішення щодо Д. залишив без змін та одночасно постановив внести в них уточнення, зазначивши, що Д. засуджено за ч. 3 ст. 368 КК в редакції від 11 червня 2009 р.

Як установив суд, голова селищної ради Д., його заступник Б. та депутат цієї ж ради К. як службові особи, що займали відповідальне становище, діючи за попередньою змовою між собою, вимагали від потерпілого Ш. хабара в сумі 100 тис. грн за сприяння у продовженні йому терміну дії договору оренди нежилых приміщень, розташованих у селищі, які він використовував для здійснення підприємницької діяльності. 6 лютого 2011 р. вони одержали від

потерпілого 1 тис. 850 доларів США, що згідно з курсом Національного банку України на час вчинення злочину становило 14 тис. 695 грн, а 20 лютого того ж року — 27 тис. грн і 1 тис. доларів США, що за курсом Національного банку України становило 7 тис. 941 грн.

У заяві про перегляд судового рішення Верховним Судом України засуджений Д. просив скасувати ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 квітня 2012 р. щодо нього та направити справу на новий касаційний розгляд з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень.

На думку Д., уточнивши судові рішення попередніх інстанцій щодо нього, касаційний суд неправильно застосував кримінальний закон, оскільки по суті перекваліфікував його дії з ч. 3 ст. 368 КК в редакції від 7 квітня 2011 р., за якою його було засуджено, на ч. 3 цієї статті зазначеного Кодексу в редакції від 11 червня 2009 р., яка передбачає відповідальність за одержання хабара за інших кваліфікуючих ознак, які Д. не інкримінували. Він вважав, що його дії, які полягали в одержанні ним як службовою особою, яка займає відповідальне становище, за попередньою змовою групою осіб хабара, поєданого з його вимаганням, підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 368 КК в редакції від 11 червня 2009 р., що, на його переконання, була чинною на час скоєння ним у лютому 2011 р. цього злочину.

На обґрунтування своєї позиції засуджений послався на ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 квітня 2012 р., 31 травня 2012 р., 12 червня 2012 р., 14 червня 2012 р. та 18 жовтня 2012 р., зі змісту яких убачається, що дії осіб, засуджених за подібні злочини, було кваліфіковано за ч. 2 ст. 368 КК в редакції від 5 квітня 2001 р., яка була чинною під час скоєння ними цих злочинів.

Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України заслухала суддю-доповідача, пояснення прокурора про задоволення заяви, перевірила матеріали кримінальної справи та матеріали, додані до заяви, обговорила викладені в заяві доводи та висновки членів Науково-консультативної ради при Верховному

Суді України і дійшла висновку, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Згідно зі ст. 400¹¹ КПК 1960 р. Верховний Суд України переглядає судові рішення у кримінальних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК 1960 р. підставою для перегляду судових рішень Верховним Судом України, що набрали законної сили, є неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень.

Предметом перегляду цієї справи є неоднакова правова позиція суду касаційної інстанції щодо чинності закону про кримінальну відповідальність у часі та його зворотної дії.

Згідно з ч. 2 ст. 4 КК злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння.

Відповідно до ч. 1 ст. 5 КК закон про кримінальну відповідальність, що скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності.

Початкова редакція ст. 368 КК від 5 квітня 2001 р. кілька разів змінювалася.

Законом від 11 червня 2009 р. № 1508-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (далі — Закон № 1508-VI) п. 3 примітки до зазначеної статті було внесено доповнення.

Законом від 21 грудня 2010 р. № 2808-VI «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» (далі — Закон № 2808-VI) Закон № 1508-VI визнано таким, що втратив чинність. Тобто відбулося повернення до початкової редакції ст. 368 КК.

Отже, на час вчинення Д. у лютому 2011 р. злочину, за який його засуджено, була чинною редакція ст. 368 КК від 5 квітня 2001 р. Згідно з цією редакцією діяння у формі одержання хабара, поєданого з його вимаганням, служ-

бовою особою, яка займає відповідальне становище, за попередньою змовою групою осіб, що було інкриміноване Д., утворює склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 368 КК, за якою і було порушено кримінальну справу щодо нього.

Під час провадження досудового слідства у справі набрав чинності Закон від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (далі — Закон № 3207-VI). Цим Законом ст. 368 КК було доповнено ч. 2, в якій встановлена відповідальність за одержання хабара у значному розмірі. Відповідно попередню нумерацію частин зазначеної статті було змінено з другої на третю та з третьої на четверту. У зв'язку із зазначеними змінами орган досудового слідства перекваліфікував дії Д. з ч. 2 ст. 368 КК в редакції, яка була чинною на час вчинення ним злочину, на ч. 3 ст. 368 КК в редакції від 7 квітня 2011 р. і пред'явив йому за цим Законом остаточне обвинувачення, з яким справа і надійшла до суду.

Однак Закон № 3207-VI не скасовує злочинність діяння, поставленого за провину Д., не пом'якшує кримінальну відповідальність та жодним іншим чином не поліпшує його становище, а отже, не має зворотної дії у часі.

Незважаючи на результати судового розгляду справи щодо Д., суди першої та апеляційної інстанцій погодилися з кваліфікацією його дій за ч. 3 ст. 368 КК в редакції, запропонованій органом досудового слідства, тобто від 7 квітня 2011 р., хоча й не вказали на дату редакції в текстах судових рішень.

Уточнюючи судові рішення попередніх інстанцій, касаційний суд зазначив, що Д. засуджено за ч. 3 ст. 368 КК в редакції від 11 червня 2009 р. Цією нормою кримінального закону передбачалася відповідальність за одержання хабара в особливо великому розмірі або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, проте такі кваліфікуючі ознаки Д. не інкримінувалися, а сама редакція

на час вчинення ним діяння втратила чинність у зв'язку з прийняттям Закону № 2808-VI.

За схожих обставин подібні суспільно небезпечні діяння отримали іншу кримінально-правову оцінку в касаційному суді.

У судових рішеннях, які надано для порівняння, на час вчинення засудженими суспільно небезпечних діянь, які полягали в одержанні хабара за різних кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 368 КК, була чинною її редакція від 5 квітня 2001 р. (як і у випадку Д.), а на час розгляду кримінальної справи в судах першої чи апеляційної інстанції набрала чинності нова редакція (від 7 квітня 2011 р.) цієї статті. За результатами касаційного розгляду суд касаційної інстанції погодився з кваліфікацією дій засуджених за ч. 2 ст. 368 КК в редакції, яка діяла на час вчинення злочину, тобто від 5 квітня 2001 р.

Зіставлення правових висновків оскарженого та порівнюваних судових рішень свідчить про наявність неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї й тієї самої норми кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень.

Таким чином, рішення касаційного суду щодо Д. підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий касаційний розгляд, оскільки Верховний Суд України процесуально позбавлений можливості постановити нове судове рішення, встановивши помилковість висновків суду касаційної інстанції.

З урахуванням зазначеного, керуючись п. 15 розд. XI «Перехідні положення» КПК 2012 р. та статтями 400^{20–22} КПК 1960 р., Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 квітня 2012 р. щодо Д. скасувала, а справу направила на новий касаційний розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відкриття банківських рахунків та облікування на них грошових коштів, залучених від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу (депозиту), є обов'язком банку.

Якщо договір банківського вкладу не зареєстрований і, як наслідок, грошові кошти, залучені від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій

формі договору банківського вкладу, на рахунку банку не обліковані, це не можна вважати недодержанням письмової форми договору банківського вкладу за умови, що наявна ощадна книжка (сертифікат) чи інший документ, який відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту, і є підтвердженням внесення готівки у відповідній платіжній системі. Такі юридичні факти (відсутність банківських рахунків і, як наслідок, необлікування на них грошових коштів, залучених від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу) слід кваліфікувати як невиконання банком своїх обов'язків за договором банківського вкладу

ПОСТАНОВА

Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України

від 6 червня 2012 р.

(в и т я г)

У квітні 2009 р. К. звернулася до суду з позовом до відкритого акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» (далі — ВАТ «Райффайзен Банк Аваль», Банк) про стягнення банківських вкладів, процентів і відшкодування збитків.

Позивачка послалася на те, що 1 листопада 2008 р. між нею та ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» в особі начальника Миргородського відділення Полтавської обласної дирекції Банку Т. було укладено два договори на депозитний вклад строком на один рік кожний із виплатою 30 % річних за кожним вкладом. Згідно з першим договором К. передала ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» 100 тис. доларів США, а згідно з другим — 98 тис. 400 доларів США.

Оскільки, сплативши проценти в грудні 2008 р. лише за один місяць (листопад) у розмірі 4 тис. 892 долари США, ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» відмовилося надалі виконувати свої зобов'язання та повертати вклади за зазначеними договорами, позивачка, уточнивши свої вимоги, просила стягнути з Банку на її користь 198 тис. 400 доларів США депозитних вкладів, 54 тис. 453 долари США процентів за період дії договорів, а також три проценти річних від суми боргу в розмірі 3 тис. 762 долари США та індекс інфляції в розмірі 16 тис. 309 доларів США, а всього — 272 тис. 924 тис. доларів США.

ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» звернулося до суду із зустрічним позовом, зазначивши, що прибуткові валютні ордери працівниками каси Банку не підписані, не відповідають установленій формі та заповнені з порушенням вимог законодавства, що свідчить про нікчемність договорів банківського вкладу. Крім того, договори у ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» не обліковувалися, грошові кошти від К. до каси Банку не надхо-

дили, і рахунків на виконання спірних договорів Банк не відкривав.

Вважаючи, що ці договори не відповідають вимогам ст. 1059 ЦК у зв'язку з недодержанням письмової форми, ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» просило установити факт їх нікчемності.

Миргородський міськрайонний суд Полтавської області рішенням від 29 липня 2010 р. позов К. задовольнив частково: ухвалив стягнути з публічного акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» (правонаступник ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»; далі — ПАТ «Райффайзен Банк Аваль») на користь К. у рахунок повернення депозитних вкладів за спірними договорами 198 тис. 400 доларів США, процентів у сумі 17 тис. 428 доларів США, три проценти річних від простроченої суми після закінчення строку договору в розмірі 2 тис. 951 долар США, а всього — 218 тис. 779 доларів США, на відшкодування витрат на оплату інформаційно-технічного забезпечення розгляду цивільної справи 37 грн 50 коп., а також на користь держави — судовий збір у розмірі 1 тис. 700 грн. У задоволенні решти вимог К. та зустрічного позову Банку відмовлено.

Рішенням Апеляційного суду Полтавської області від 5 жовтня 2010 р. це рішення суду першої інстанції скасовано й ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову К. відмовлено; зустрічний позов ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» задоволено: визнано спірні договори від 1 листопада 2008 р. нікчемними. Вирішено також питання про розподіл судових витрат.

Верховний Суд України ухвалою від 19 січня 2011 р. зазначене рішення апеляційного суду скасував і залишив у силі рішення Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 29 липня 2010 р.

У лютому 2012 р. ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» звернулося до Верховного Суду України із заявою про перегляд ухвали цього Суду від 19 січня 2011 р. з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Заявник просив скасувати цю ухвалу Верховного Суду України, пославшись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме: ст. 1059 ЦК, ст. 17 Закону від 5 квітня 2001 р. № 2346-III «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (далі — Закон № 2346-III), пунктів 2, 3, 8 гл. 2 розд. III і додатків 6 і 14 Інструкції про касові операції у банках України (затверджено постановою Правління Національного банку України від 14 серпня 2003 р. № 337; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 вересня 2003 р. за № 768/8089; далі — Інструкція)* та ст. 2 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність».

На обґрунтування заяви надано ухвали Верховного Суду України від 28 січня 2009 р., від 21 жовтня 2009 р., від 3 лютого 2010 р., від 9 червня 2010 р., від 16 березня 2011 р. та ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 листопада 2011 р., в яких, на думку заявника, по-іншому застосовано зазначені правові норми.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 20 лютого 2012 р. справу за позовом К. до ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» про стягнення банківських вкладів, процентів і відшкодування збитків та за зустрічним позовом ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» до К., Т. про визнання договорів нікчемними допустив до провадження Верховного Суду України в порядку гл. 3 розд. V ЦПК.

Перевіривши матеріали справи та наведені в заяві ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» доводи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява не підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана з підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції од-

них і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Суди встановили, що 1 листопада 2008 р. між К. та ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» укладено два договори на вклад «Універсальний». За умовами першого позивачка передала Банку 100 тис. доларів США терміном на 12 місяців із виплатою ним 30 % річних, а за умовами другого — 98 тис. 400 доларів США терміном на 12 місяців із виплатою Банком 30 % річних.

Спільні договори були підписані від імені ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» начальником Миргородського відділення Полтавської обласної дирекції Банку Т. Її повноваження на укладення депозитних договорів від імені ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» передбачено довіреністю від 27 грудня 2006 р., згідно з якою Т. надано право підпису одноособово в межах повноважень категорії «Г» або спільно з іншою уповноваженою особою, що має право підписання документів від імені Банку, як це визначено Процедурою щодо надання повноважень на право підпису від імені ВАТ «Райффайзен Банк Аваль», яка є додатком № 1 до постанови правління ВАТ від 11 вересня 2006 р. № П 101/11, укладати та підписувати від імені Банку правочини (договори) стосовно діяльності відділення, у тому числі правочини (договори), пов'язані зі здійсненням банківських операцій, на суму, що не перевищує 500 тис. євро, включаючи депозитні (вкладні) договори та будь-які документи, пов'язані з виконанням цих договорів, тощо.

1 листопада 2008 р. ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» видало позивачці прибуткові валютні ордери про прийняття від неї 100 тис. доларів США та 98 тис. 400 доларів США.

Задовольняючи позов К. і відмовляючи в задоволенні позову ВАТ «Райффайзен Банк Аваль», суд першої інстанції, з яким погодився суд касаційної інстанції, виходив із того, що договори банківського вкладу було укладено в письмовій формі уповноваженою Банком особою, на підтвердження чого видано прибуткові касові ордери, які відповідають вимогам п. 8 гл. 2 розд. III Інструкції.

В інших справах, що виникли в подібних правовідносинах, зокрема у справі за позовом Д. до ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» про повернення грошових коштів за договором банківського вкладу та за позовом ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» до Д., Т. про визнання договору

* Інструкція втратила чинність, але була чинною на момент укладення договору банківського вкладу.

нікчемним, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ виходив із того, що укладений між ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» і Д. договір банківського вкладу не відповідає типовим формам договорів про вклад, які були затверджені постановою правління акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль» від 3 листопада 2004 р. й були чинними у ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» станом на 19 січня 2009 р., та є нікчемним, а прибуткові касові ордери не є належними доказами, які підтверджують розміщення коштів на рахунок Банку.

У справі за позовом Ч. до ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» про розірвання договору грошового вкладу та повернення вкладу й процентів, а також за позовом ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» до Ч., Т. про визнання недійсним договору грошового вкладу Верховний Суд України, залишаючи без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні позовів, дійшов висновку, що прибуткові касові ордери про отримання від Ч. готівки не є належним оформленням письмового договору банківського вкладу, а ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» не надало доказів зловмисної домовленості працівника Банку Т. та Ч. під час укладення спірного договору.

Таким чином, виявлено неоднакове застосування норм матеріального права, а саме: ст. 1059 ЦК, ст. 17 Закону № 2346-III, пунктів 2, 3, 8 гл. 2 розд. III та додатків 6 і 14 Інструкції.

Разом із тим надане ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» на обґрунтування заяви судового рішення касаційної інстанції у справі Д. від 30 листопада 2001 р. не може бути взяте до уваги, оскільки на день розгляду справи було скасоване (постанова Верховного Суду України від 24 квітня 2012 р.).

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні касаційним судом зазначених норм матеріального права, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України керувалася таким.

Згідно із ч. 1 ст. 1058 ЦК за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Відповідно до ч. 1 ст. 1059 цього Кодексу договір банківського вкладу укладається у письмовій формі. Письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Пунктом 1.4 Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 516 (далі — Положення) передбачено, що залучення банком вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб підтверджується: договором банківського рахунку; договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки; договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката; договором банківського вкладу (депозиту) з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Відповідно до п. 2 гл. 2 розд. III Інструкції приймання готівки національної валюти від клієнтів здійснюється через каси банків за такими прибутковими касовими документами: за заявою на переказ готівки — від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки, від фізичних осіб — на поточні, вкладні (депозитні) рахунки, а також від юридичних та фізичних осіб — на рахунки інших юридичних або фізичних осіб, які відкриті в цьому самому банку або в іншому банку, та переказу без відкриття рахунку; за рахунками на сплату платежів — від фізичних осіб на користь юридичних осіб; за прибутковим касовим ордером — від працівників та клієнтів банку за внутрішньо-банківськими операціями; за документами, установленими відповідною платіжною системою: від фізичних і юридичних осіб — для відправлення переказу та виплати його отримувачу готівкою в національній валюті.

Пунктом 8 гл. 2 розд. III Інструкції передбачено, що після завершення приймання готівки

клієнту видається квитанція (другий примірник прибуткового касового документа) або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі. Квитанція або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі, має містити найменування банку, який здійснив касову операцію, дату здійснення касової операції (у разі здійснення касової операції в післяопераційний час — час виконання операції), а також підпис працівника банку, який прийняв готівку, відбиток печатки (штампа) або електронний підпис працівника банку, засвідчений електронним підписом САБ.

Згідно із п. 2.1 Положення грошові кошти в національній та іноземній валюті або банківські метали, залучені від юридичних і фізичних осіб, обліковуються банками на відповідних рахунках, відкриття яких здійснюється банком на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу (депозиту) або договору банківського рахунку та інших документів відповідно до законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України з питань відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті.

При цьому в ч. 3 ст. 1058, ч. 2 ст. 1068 ЦК встановлено, що банк зобов'язаний зарахувати грошові кошти, які надійшли на рахунок клієнта, в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не встановлений договором банківського рахунку або законом.

Таким чином, згідно із ч. 3 ст. 1058, ч. 2 ст. 1068 ЦК, п. 2.1 Положення відкриття відповідних рахунків та облікування на них грошових коштів у національній та іноземній валюті, залучених від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу (депозиту), є обов'язком банку, а отже, він зобов'язаний зарахувати грошові кошти, що надійшли на рахунок клієнта, у день надходження до банку відповідного розрахункового документа.

Відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу. Разом із тим згідно із ч. 2 ст. 15 ЦК недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин).

За змістом ст. 1059 ЦК, п. 1.4 Положення, п. 8 гл. 2 розд. III Інструкції письмова форма договору банківського вкладу (депозиту) вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки (сертифіката) чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту, які, у свою чергу, є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі.

При цьому відкриття банківських рахунків та облікування на них грошових коштів, залучених від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу (депозиту), є обов'язком банку (ч. 3 ст. 1058, ч. 2 ст. 1068 ЦК, п. 2.1 Положення).

Таким чином, якщо договір банківського вкладу не зареєстрований і, як наслідок, грошові кошти, залучені від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу, на рахунку банку не обліковані, це не можна вважати недодержанням письмової форми договору банківського вкладу за умови, що наявна ощадна книжка (сертифікат) чи інший документ, який відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту, і є підтвердженням внесення готівки у відповідній платіжній системі. Такі юридичні факти (відсутність банківських рахунків і, як наслідок, необлікування на них грошових коштів, залучених від юридичних і фізичних осіб на підставі укладеного в письмовій формі договору банківського вкладу) слід кваліфікувати як невиконання банком своїх обов'язків за договором банківського вкладу.

З огляду на викладене слід дійти висновку про те, що у справі, яка переглядається, письмова форма спірних договорів дотримана, внесення К. коштів підтверджується прибутковими валютними ордерами від 1 листопада 2008 р., які відповідають вимогам п. 8 гл. 2 розд. III Інструкції, мають усі необхідні реквізити, підписані від імені ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» особою на підставі довіреності Банку та в межах наданих повноважень.

Саме такого висновку дійшов Верховний Суд України в ухвалі від 19 січня 2011 р., залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, тому підстав для скасування ухваленого ним рішення немає.

Керуючись статтями 360², 360³, 360⁵ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України у задоволенні заяви ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» відмовила.

З огляду на положення п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК України рішення Європейського суду з прав людини, яким не встановлено порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді справи національним судом, не є підставою для перегляду судових рішень Верховним Судом України

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 5 листопада 2012 р.
(в и т я г)*

У лютому 2007 р. О. звернувся до суду з позовом до Донецької обласної медико-соціальної експертної комісії (далі — МСЕК) щодо визнання висновку про обставини отримання каліцтва незаконним.

Позивач зазначив, що 12 квітня 2003 р. під час утримання його в ізоляторі тимчасового тримання Красноармійського міського відділу Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Донецькій області особи, які разом із ним також утримувалися в цьому ізоляторі, під час бійки пошкодили йому ліве око.

Висновком МСЕК від 17 червня 2003 р. О. було визнано інвалідом першої групи у зв'язку з побутовою травмою. Позивач, пославшись на те, що травму він отримав не в побуті, а під час утримання в ізоляторі тимчасового тримання, просив визнати зазначений вище висновок МСЕК незаконним.

Красноармійський міськрайонний суд рішенням від 4 квітня 2007 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 19 червня 2007 р. та ухвалою судді Верховного Суду України від 5 вересня 2007 р., у позові відмовив.

У заяві про перегляд судового рішення Верховним Судом України О. просив скасувати ухвалені у справі судові рішення у зв'язку із встановленням Європейським судом з прав людини, юрисдикція якого визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом і передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, дослідивши матеріали справи та пере-

віривши наведені у заяві доводи, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява задоволенню не підлягає.

Відповідно до змісту ст. 360⁴ ЦПК якщо судові рішення у справі переглядається з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, Верховний Суд України скасовує оскаржуване рішення повністю або частково і має право прийняти нове судові рішення або направити справу на новий судовий розгляд до суду, який виніс оскаржуване рішення.

На обґрунтування своєї заяви О. послався на ухвалене 8 вересня 2011 р. Європейським судом з прав людини рішення у справі «Ошурко проти України», яке набуло статусу остаточного 8 грудня 2011 р.

Однак зазначеним рішенням не встановлено жодного порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (пункти 13, 51—53, 106—108 рішення) при розгляді національними судами справи за позовом О. до МСЕК про визнання висновку незаконним, у зв'язку з чим Європейський суд з прав людини відмовив у задоволенні заяви О. про порушення його гарантованих Конвенцією прав при розгляді зазначеної справи судом (пункти 7 та 9 резолютивної частини рішення).

Таким чином, обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Керуючись п. 2 ст. 355, п. 2 ч. 1 ст. 360³, ч. 1 ст. 360⁵ ЦПК, Верховний Суд України у задоволенні заяви О. відмовив.

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2012 р. (за даними судової статистики)¹

У 2012 р. згідно з даними Державної судової адміністрації України (далі — ДСА) місцеві та апеляційні суди як суди першої інстанції розглянули (з урахуванням повернутих) 4,4 млн справ, заяв, позовних заяв, скарг, подань, клопотань (далі — справи та матеріали) різних категорій, що на 45,4 % менше порівняно з 2011 р., або 91,5 % [92,6 %]² від кількості тих, які перебували на розгляді зазначених судів. Зокрема, по першій інстанції суди розглянули: кримінальних справ та матеріалів — 688,6 тис., що на 8,8 % менше, ніж у 2011 р., у тому числі за Кримінальним процесуальним кодексом України, який набрав чинності 19 листопада 2012 р. (далі — КПК 2012 р.) — 30,4 тис.; цивільних — 1,6 млн, що на 15,5 % менше; адміністративних — 618,2 тис., що у 6,1 разу менше; про адміністративні правопорушення — 1,1 млн, що на 19,7 % менше; господарських — 192,1 тис., що на 28,3 % менше. Ці статистичні дані свідчать, що зменшення кількості розглянутих справ та матеріалів відбулося в основному через те, що зменшилася кількість розглянутих адміністративних справ, зокрема у 14,3 разу — справ зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах соціального захисту; соціального захисту та зайнятості інвалідів; соціальних послуг.

Упродовж 2012 р. апеляційні суди з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення за апеляціями та апеляційними скаргами розглянули 1 млн 40,8 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що на 19,4 % більше порівняно з 2011 р.

Минулого року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і криміналь-

них справ закінчив провадження (з урахуванням повернутих, переданих та розглянутих по суті) у 57,8 тис. [50,3 тис.] цивільних справ та матеріалів, що на 15 % більше, ніж у 2011 р., а також у 18,4 тис. [13,1 тис.] кримінальних справ та матеріалів, що більше на 40,4 %.

Вищий адміністративний суд України упродовж 2012 р. закінчив провадження в 109,4 тис. справ та матеріалів по першій інстанції в апеляційному й касаційному порядках, що на 83,2 % більше, ніж у 2011 р. Водночас Вищий господарський суд України — у 25,6 тис. касаційних скарг, подань, що на 25,3 % менше, ніж у минулому році.

Законом від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) змінено повноваження Верховного Суду України, зокрема передано вищим спеціалізованим судам функції касаційної інстанції і передбачено функцію Верховного Суду України щодо забезпечення однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права.

Згідно з положеннями Закону № 2453-VI вищі спеціалізовані суди вирішують питання про допуск справ до провадження у Верховному Суді України. Так, у 2012 р. вищі спеціалізовані суди постановили 696 ухвал про допуск справи до провадження у Верховному Суді України, їх питома вага від кількості розглянутих заяв, за якими вирішувалося питання про допуск до провадження (без урахування повернутих, залишених без розгляду), становила 9,4 % [12,3 %], зокрема щодо допуску до провадження: кримінальних справ — 17,9 % [35,6 %]; цивільних — 9,2 % [12,3 %]; адміністративних — 11 % [17,5 %]; господарських — 4,3 % [5,6 %]. У зв'язку зі зміною повноважень та на виконання положень Закону від 20 жовтня 2011 р. № 3932-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих

¹ Дані судової статистики опрацювали начальник управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України Г.І. РУДНИК та головний консультант цього управління О.О. АПАНАСЕНКО.

² Тут і далі, якщо не зазначено інше, у квадратних дужках наведено статистичні дані за 2011 р.

актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України», зокрема щодо розгляду справ за винятковими обставинами; ч. 6 ст. 48 Закону № 2453-VI (у редакціях, чинних до 19 листопада 2012 р.) щодо визначення підсудності справ Головою Верховного Суду України Верховний Суд України упродовж 2012 р. закінчив провадження у 1,2 тис. [32 тис.] справ та матеріалів.

Оперативність розгляду судами цивільних справ минулого року порівняно з 2011 р. дещо поліпшилась. Так, кількість цивільних справ наказного, позовного, окремого провадження, розглянутих із порушенням строків, установлених Цивільним процесуальним кодексом України (далі — ЦПК), зменшилась на 29,8 %, їх питома вага також дещо зменшилась і становила 7,3 % [8,2 %] від кількості тих справ, провадження в яких закінчено; у тому числі питома вага справ позовного та окремого провадження, розглянутих понад строки, передбачені ст. 157 ЦПК, також зменшилась — 9,7 % [12,3 %].

Кількість кримінальних справ, призначених до попереднього і судового розгляду з порушенням строків, передбачених положеннями статей 241 та 256 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р. (далі — КПК 1960 р.), порівняно з 2011 р. зменшилась на 43,5 %; їх частка від кількості справ, провадження в яких закінчено, також зменшилась і становила 1,8 % [3 %]. У строк понад шість місяців суди не розглянули 9,3 тис. кримінальних справ (без урахування справ, провадження в яких зупинено), що на 6,3 % менше, а їх частка від кількості тих, що перебували на розгляді в судах, залишилась стабільною і становила 4 %.

Кількість спорів, вирішених місцевими господарськими судами понад строк, передбачений положеннями Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК), зменшилась на 14,7 % і становила 29 [34], водночас їх частка від кількості справ, провадження в яких закінчено, залишилась стабільною і становила 0,03 %.

Незважаючи на зменшення майже втричі (з 207,4 тис. до 69,4 тис.) кількості адміністративних справ, розглянутих загальними місцевими та окружними адміністративними судами з порушенням строків, передбачених положеннями Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС), оперативність розгляду справ значно погіршилась. Так, їх питома вага від кількості справ, про-

вадження в яких закінчено, зросла більш ніж удвічі і становила 14 % [5,7 %].

Минулого року дещо погіршилась якість ухвалення місцевими судами судових рішень у кримінальних і цивільних справах. Так, у 2012 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено вироки стосовно 14,2 тис. осіб, що на 10,1 % більше, ніж у 2011 р., їх питома вага від кількості тих, щодо яких постановлено вироки місцевими загальними судами, становила 7,6 % [6,9 %]. Також збільшилась як кількість, так і частка скасованих і змінених в апеляційному порядку рішень у цивільних справах позовного та окремого провадження. Так, скасовано і змінено 35,2 тис. рішень, що більше на 14,5 %, їх частка від кількості ухвалених місцевими загальними судами рішень становила 4,9 % [4,1 %].

Кількість скасованих і змінених в апеляційному порядку постанов у адміністративних справах зменшилась на 7,4 % і становила 269,2 тис., водночас їх частка від кількості тих, що ухвалені місцевими (окружними та загальними) судами, становила 61,5 % [8,3 %]. Це зумовлено неодноразовими змінами законодавства щодо підсудності справ, пов'язаних із соціальними виплатами, і призвело до нагромадження в апеляційних судах значної кількості справ цієї категорії, які розглядалися місцевими судами у попередні роки.

В апеляційному порядку скасовано та змінено 7,8 тис. судових рішень місцевих господарських судів, що на 29,6 % менше, ніж у 2011 р., їх частка від кількості ухвалених місцевими судами становила 4 % [4,1 %], у тому числі скасовано та змінено 5,3 тис. рішень у господарських справах, що також на 30 % менше, водночас їх частка від кількості ухвалених залишилась стабільною і становила 8 %.

Обсяг роботи судів та навантаження на суддів

Згідно з даними ДСА упродовж 2012 р. на розгляд до місцевих загальних судів надійшло 3 млн 685,4 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що вдвічі менше, ніж у 2011 р. До кожного судді місцевого загального суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця в середньому надходило на розгляд по 69,3 справи та матеріалу [139,6], у тому числі кримінальних — 12,3 [14,1], цивільних — 29,7 [36,1], адміністративних — 3,7 [64,5], про адміністративні правопорушення — 19,9 [24,7].

До апеляційних судів з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміні-

стративні правопорушення (далі — апеляційні загальні суди) надійшло на розгляд 332,8 тис. справ та матеріалів по першій інстанції, апеляцій, апеляційних скарг, справ, що також на 24,7 % менше, ніж у 2011 р. Щомісяця кожний суддя апеляційного загального суду отримував на розгляд в середньому по 17,6 [23,4] справи та матеріалу всіх категорій.

У 2012 р. на розгляд до окружних адміністративних судів (згідно з даними ДСА) надійшло 242,6 тис. справ та матеріалів, що на 13,7 % менше, ніж у 2011 р.; до кожного судді окружного адміністративного суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця надходило на розгляд у середньому по 32,8 [38] справ та матеріалів. Водночас кількість апеляційних скарг, справ, що надійшли на розгляд до апеляційних адміністративних судів, збільшилася на 21,7 % і становила 1 млн 168,5 тис. Щомісяця кожний суддя апеляційного суду з розгляду адміністративних справ отримував на розгляд у середньому по 264,3 [216,6] справи та матеріалу.

До місцевих господарських судів надійшло на розгляд 189,4 тис. справ та матеріалів, що на 27,3 % менше, ніж у 2011 р.; кожний суддя місцевого господарського суду щомісяця отримував на розгляд по 22,7 [31,2] справи та матеріалу. На розгляд до апеляційних господарських судів надійшло 39,9 тис. апеляційних скарг, справ, що також на 15,5 % менше; кожний суддя апеляційного суду з розгляду господарських справ щомісяця отримував на розгляд по 11,9 [14,1] справи та матеріалу.

До Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2012 р. надійшло 77,2 тис. касаційних скарг, справ та заяв (без повторного урахування витребуваних та призначених справ); до кожного судді цього суду в середньому надходило на розгляд по 58,5 [65] справи та матеріалу; зокрема, до кожного судді судової палати у кримінальних справах — по 46,6 справи та матеріалу; судової палати у цивільних справах — по 102 касаційних скарг, справ і заяв.

Кожний суддя Вищого адміністративного суду України у 2012 р. щомісяця отримував на розгляд у середньому по 81,8 [95] справи та матеріалу; Вищого господарського суду України — 20,6 [26,7] справи та матеріалу. До кожного судді Верховного Суду України щомісяця надходило на розгляд у середньому по 1,6 [4,3] справи та матеріалу.

Розгляд кримінальних справ

У 2012 р. на розгляді місцевих та апеляційних загальних судів як судів першої інстанції перебувало 737,7 тис. кримінальних справ і матеріалів, що на 9,1 % менше, ніж у 2011 р.; із них у 687,6 тис., або 93,2 % [92,8 %] провадження закінчено. У тому числі закінчено провадження у 193,5 тис. кримінальних справ, що на 4,7 % менше, або 82,2 % [80,7 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів, із них за КПК 2012 р. — у 372 справах. Суди постановили обвинувальний чи виправдувальний вирок у 161,4 тис. справ, що становило 83,4 % [79,2 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено, у тому числі за цим Кодексом — у 336 справах.

Минулого року на розгляд судів надійшло 514 кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, що на 15,2 % менше, ніж у 2011 р.; їх питома вага від загальної кількості кримінальних справ, які надійшли на розгляд судів у 2012 р., залишилася на рівні попереднього року і становила 0,3 % [0,3 %]. У провадженні судів перебувало 1,1 тис. зазначених справ, що всього на 4,2 % менше, ніж у 2011 р., а їх питома вага від загальної кількості кримінальних справ, які перебували на розгляді, становила 0,4 % [0,4 %]. Із постановленням вироку суди розглянули 387 кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, що на 2,5 % менше, або 73,7 % [72,1 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено. На додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 249¹ КПК 1960 р., суди повернули 84 таких справи, що на 4,5 % менше, ніж у 2011 р., або 16 % [16 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено; провадження закрито у 18 справах, що на 10 % менше. Суди визнали винними у вчиненні злочинів у складі організованих груп та злочинних організацій 1,2 тис. осіб, або 86,8 % [84,6 %] від кількості засуджених за вироками, що набрали і не набрали законної сили; виправдано 3 особи [21].

На розгляді судів перебувало 10,6 тис. кримінальних справ про злочини, вчинені неповнолітніми чи за їх участю, що на 5 % менше порівняно з 2011 р., їх питома вага від загальної кількості кримінальних справ, які перебували на розгляді, становила 4,5 % [4,5 %]. Водночас збільшилася як кількість справ, у яких постановлено вироки, так і їх питома вага від кількості розглянутих

справ. Так, вирок постановлено у 7,6 тис. справ про злочини, вчинені неповнолітніми чи за їх участю, що на 5,3 % більше, а їх питома вага становила 82,4 % [75,9 %]. На додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 249¹ КПК 1960 р., суди повернули 262 справи, що на 16,4 % більше, ніж у 2011 р., або 2,8 % [2,4 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено; провадження закрито у 1,2 тис. таких справ, що на 37,2 % менше, ніж у минулому році.

Про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (статті 364—370 Кримінального кодексу України; далі — КК), на розгляд до судів надійшло 5,5 тис. кримінальних справ, що на 22,2 % менше, ніж у 2011 р.; їх питома вага від загальної кількості кримінальних справ, які надійшли на розгляд судів у 2012 р., становила 3 % [3,5 %]. У провадженні судів перебувало 8,4 тис. зазначених справ, що на 17,3 % менше, ніж у 2011 р., а їх питома вага від загальної кількості кримінальних справ, які перебували на розгляді, становила 3,6 % [4 %]. Із постановленням вироку суди розглянули 2,7 тис. кримінальних справ, що на 17,1 % менше, або 49,9 % [45,1 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено; закрито провадження у 2,2 тис. справ, що на 30,6 % менше, або 38,1 % [43,4 %]. На додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 249¹ КПК 1960 р., суди повернули 593 таких справи, що на 15,4 % більше, ніж у 2011 р., або 10,3 % [7,1 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено.

У 2012 р. поліпшилась оперативність призначення до розгляду місцевими та апеляційними загальними судами кримінальних справ. Так, кількість кримінальних справ, призначених до попереднього і судового розгляду з порушенням строків, передбачених положеннями статей 241 та 256 КПК 1960 р., порівняно з 2011 р. зменшилася на 43,5 % і становила 3,4 тис. [6 тис.], їх частка від кількості справ, провадження в яких закінчено, також зменшилась і становила 1,8 % [3 %]. Згідно з даними ДСА зменшення як кількості, так і питомої ваги кримінальних справ, призначених до попереднього і судового розгляду з порушенням строків, спостерігалось у судах АР Крим, м. Києва, а також 19 областей. Зокрема, не було порушень процесуальних строків під час призначення справ у судах Полтавської, Тернопільської, Чернівецької областей та м. Севастополя. Водночас найчастіше пору-

шували строки призначення справ до попереднього та судового розгляду суди областей: Рівненської — 8,3 % [10,5 %], Житомирської — 7,2 % [13,2 %], Кіровоградської — 5,8 % [9,6 %], Одеської — 5,3 % [12,5 %], Сумської — 4,1 % [4,5 %].

Суди не розглянули (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 33,4 тис. [майже 40 тис.] кримінальних справ, що на 16,3 % менше, ніж у 2011 р.; їх частка від кількості справ, що перебували на розгляді, також зменшилась і становила 14,2 % [15,9 %]. У тому числі залишилися нерозглянутими в строк понад шість місяців 9,3 тис. справ, що на 6,3 % менше, водночас їх частка від кількості справ, що перебували на розгляді, залишилась стабільною і становила 4 % [4 %]. Понад один рік у провадженні судів перебувало 3,8 тис. кримінальних справ, що також на 12,7 % менше, або 1,6 % [1,7 %]. Найбільша питома вага таких справ у судах м. Севастополя — 9,1 %, або 230 справ [12,8 %]; м. Києва — 3,5 %, або 439 [3,1 %], а також областей: Одеської — 3,2 %, або 390 [2,4 %]; Львівської — 2,9 %, або 248 [2,1 %]; Житомирської — 2,7 %, або 181 [3,5 %]; Закарпатської — 2,5 %, або 119 [3,9 %]; Рівненської — 2,4 %, або 104 [4 %]; Харківської — 2,2 %, або 396 [3,3 %].

Зменшилась як кількість справ, так і кількість осіб, які трималися під вартою і рахувалися за судами понад шість місяців. Так, станом на 1 січня 2013 р. суди по першій інстанції не розглянули 2,7 тис. справ, що на 12,1 % менше порівняно з аналогічним періодом 2011 р., або 1,1 % [1,2 %] від кількості справ, що перебували у провадженні судів, за якими 4,2 тис. осіб трималися під вартою і рахувалися за судами понад шість місяців, що також на 7,3 % менше. Водночас у судах 11 областей кількість таких справ збільшилась, зокрема, у судах областей: Сумської — з 27 до 41, або на 51,9 %; Дніпропетровської — з 191 до 256, або на 34 %; Запорізької — з 77 до 98, або на 27,3 %; Київської — з 53 до 66, або на 24,5 %; Одеської — з 247 до 268, або на 8,5 %.

Упродовж 2012 р. суди відклали розгляд 127,5 тис. кримінальних справ, або 54,1 % [52,9 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. До тривалого перебування справ на розгляді судів, як і в попередні роки, призводить неявка в судові засідання учасників процесу. Так, станом на 1 січня 2013 р. через неявку підсудних, свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу було відкладено розгляд 12,4 тис. [14,6 тис.] справ, що на 15,5 % менше, ніж на 1 січня 2012 р., або 58 % [59,4 %] від загальної

кількості справ, розгляд яких відкладено. Із них через неявку свідків чи потерпілих — 5,8 тис., або 27 % [28,7 %] від загальної кількості справ, розгляд яких відкладено; підсудного — 4,3 тис. справ, або 20,1 % [20,5 %]; захисника — 1,5 тис. справ, або 6,9 % [6,3 %]; прокурора — 323 справи, або 1,5 % [1,5 %]. Суди приймали рішення про привід свідка чи потерпілого під час розгляду 47,1 тис. справ, що на 18,9 % більше, ніж у 2011 р.; із них органи внутрішніх справ не виконали постанови судів про привід осіб у 16,9 тис. справ, або 35,9 % [35,8 %] від прийнятих; про привід підсудного — у 27,9 тис. справ, із них не виконано постанови судів про привід підсудного у майже 9 тис. справ, або 32,2 % [31 %]. Суди змінили підсудному запобіжний захід на взяття під варту в 4,6 тис. кримінальних справ, що на 19,3 % більше порівняно з 2011 р.

Кількість справ, у яких відкладено розгляд через нездійснення доставки підсудного до суду, який тримається під вартою, зменшилася на 28,4 % і становила 1,2 тис., або 5,6 % [6,8 %] від кількості всіх справ, розгляд яких було відкладено. Найбільший відсоток відкладених із цієї причини справ у судах м. Севастополя — 16,6 % [10,1 %] та областей: Вінницької — 15,4 % [9,5 %], Кіровоградської — 12 % [12,2 %], Київської — 11 % [14,3 %], Херсонської — 10,3 % [6,7 %], Черкаської — 10 % [14,5 %]. Водночас більше ніж удвічі зменшилась кількість справ, відкладених через нездійснення доставки до суду підсудного, який тримається під вартою, у судах областей: Дніпропетровської — з 214 до 106, їх питома вага від кількості всіх справ, розгляд яких було відкладено, становила 6,2 % [11,4 %]; Житомирської — з 55 до 20, або 6,2 % [11,4 %]; Миколаївської — з 95 до 28, або 6,6 % [13,9 %]; Полтавської — з 50 до 22, або 3,7 % [6,1 %]; Рівненської — з 14 до 6, або 1 % [2,3 %].

У зв'язку з наданням судами доручень органам досудового слідства щодо виконання певних слідчих дій відкладено розгляд у 533 кримінальних справах, що на 10,6 % більше, ніж у 2011 р., з яких у визначений законом строк не виконано доручення у 140 справах, або 26,3 % [21,4 %].

Окремі ухвали у зв'язку зі зривом судових засідань суди постановили у 2,5 тис. справ, що на 11 % більше, або 1,9 % [1,7 %] від кількості тих, в яких розгляд було відкладено упродовж минулого року. За вияв неповаги до суду (ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення; далі — КпАП) адміністратив-

не стягнення накладено на 496 осіб, що на 16,4 % менше, ніж у 2011 р.

Суди по першій інстанції повернули на додаткове розслідування (згідно зі статтями 246, 281 КПК 1960 р.) та прокурорам (ст. 249¹ КПК 1960 р.) для усунення виявлених порушень, а також прокурори відкликали із суду (у порядку, передбаченому ст. 232 цього Кодексу) 7,3 тис. кримінальних справ, що на 7,7 % більше, ніж у 2011 р. Питома вага зазначених справ також дещо збільшилась і становила 3,8 % [3,4 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. У тому числі на додаткове розслідування повернуто 5,4 тис. кримінальних справ публічного обвинувачення, що на 5,7 % більше, їх питома вага становила 2,8 % [2,5 %].

Апеляційні загальні суди у 2012 р. скасували ухвали (постанови) місцевих загальних судів про повернення справ на додаткове розслідування стосовно 2,4 тис. осіб, що всього на 0,8 % менше, ніж у 2011 р., або 31,9 % [34,2 %] від кількості тих, щодо яких справи було повернуто на додаткове розслідування.

За фактами порушення законності при провадженні дізнання чи досудового слідства суди постановили 1,7 тис. окремих ухвал, що на 5,4 % менше, ніж у 2011 р.; їх питома вага становила 31,2 % [34,8 %] від кількості справ, що були направлені на додаткове розслідування.

У зв'язку з розшуком підсудних суди зупинили провадження у 7,2 тис. кримінальних справ, що становило 84,8 % [85,6 %] від кількості справ, провадження в яких зупинено.

Виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення місцеві та апеляційні загальні суди як суди першої інстанції постановили стосовно 437 осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких ухвалено вироки, становила 0,2 % [0,2 %].

На розгляд до судів у 2012 р. надійшло 181,6 тис. подань органів досудового слідства з різних питань, що на 18,1 % менше, ніж у 2011 р. Суди розглянули 180,9 тис. таких подань, що на 17,8 % менше, ніж у минулому році. Із них задоволено 162,4 тис. подань, або 89,8 % [91,7 %] від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто 28,5 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, що на 37,6 % менше порівняно з 2011 р., з яких задоволено 24,2 тис. подань, або 84,9 % [87 %] від кількості розглянутих. Стосовно 4,3 тис. обвинувачених суди відмовили у задоволенні подань щодо взяття під варту,

або 15,1 % [13 %] від кількості розглянутих. Розглянуто 3,3 тис. апеляцій обвинувачених та їх захисників на постанови суддів про застосування цього запобіжного заходу, що на 30,7 % менше; задоволено 507 таких подань, або 2,1 % [2,1 %] від кількості винесених місцевими загальними судами постанов про взяття під варту. Судді надали дозвіл затримати підозрюваного, обвинуваченого і доставити його до суду під вартою за 2,1 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту особи, яка перебуває на волі, що на 20,8 % менше порівняно з 2011 р. Про продовження строків тримання під вартою суди розглянули 6,7 тис. подань, що на 35,4 % менше; із них задоволено 6,3 тис., або 95 % [95,9 %].

Крім того, на виконання положень КПК 2012 р. слідчі судді розглянули (без повернутих) 17,6 тис. клопотань слідчих, прокурорів та інших осіб, з яких задоволено 15,4 тис. клопотань, або 87,5 % від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто 2,7 тис. клопотань про застосування запобіжних заходів, з яких задоволено 2,4 тис., або 91,1 % від кількості розглянутих. Зокрема, слідчі судді про застосування запобіжних заходів розглянули: 1,1 тис. клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, з яких задоволено 951 клопотання, або 87 % від кількості розглянутих (без повернутих); 1,4 тис. — про застосування особистого зобов'язання, задоволено 1,3 тис., або 95,5 %; 29 — про застосування особистої поруки, задоволено 25, або 86,2 %; 72 — про застосування домашнього арешту, задоволено 62, або 86,1 %; 67 — про застосування застави, задоволено 48, або 71,6 %. Також застосовано заходи забезпечення кримінального провадження під час судового розгляду 64 справ; у тому числі запобіжний захід тримання під вартою обрано у 26 справах.

Упродовж 2012 р. суди за результатами розгляду справ взяли під варту 8,6 тис. осіб, що всього на 0,5 % менше, ніж у 2011 р. Звільнено з-під варту 4,6 тис. осіб, що на 20 % менше, у тому числі майже 3 тис. осіб, або 64,9 % [71,5 %] — у зв'язку із засудженням особи до інших видів покарання, не пов'язаних із позбавленням волі на певний строк; 55 осіб [73] — у зв'язку із постановленням стосовно особи виправдувального вироку. За результатами розгляду апеляцій на судові рішення у кримінальних справах було звільнено з-під варту 778 осіб [700]; Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ за результатами розгляду каса-

ційних скарг на судові рішення у кримінальних справах звільнив з-під варту 55 осіб [52].

Під заставу суди звільнили 507 осіб [129], що майже у 4 рази більше. За порушення вимог застави суди постановили звернути на користь держави 136,8 тис. грн. У тому числі слідчими суддями було задоволено 48 клопотань про застосування застави та 2 клопотання про звернення суми застави в дохід держави.

Кількість скарг на дії органів досудового слідства, які розглянули суди, порівняно з 2011 р. збільшилась на 12,1 % і становила 28,6 тис., з яких задоволено 9,3 тис., або 32,6 % [33,1 %] від кількості розглянутих. У тому числі про відмову в порушенні кримінальної справи розглянуто 13,3 тис. скарг, що також більше на 14,6 %, із них задоволено 5,6 тис., або 41,7 % [41,3 %] від кількості розглянутих; про закриття справи — 857, що на 7,3 % більше, із них задоволено 351, або 41 % [38,4 %]. На постанови про порушення кримінальної справи суди розглянули 11,4 тис. скарг (що всього на 0,7 % менше), з яких задоволено 2,8 тис., або 24,3 % [26,4 %] від кількості розглянутих.

Слідчим суддям згідно з положеннями ч. 1 ст. 303 КПК 2012 р. надійшло на розгляд 2,2 тис. скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Розглянуто (без повернутих) 1,3 тис. скарг, з яких задоволено 350, або 25,9 % від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто (без повернутих): 359 скарг — на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповноценні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, задоволено 62 скарги, або 17,3 % від кількості розглянутих; 198 скарг — на рішення слідчого чи прокурора про закриття кримінального провадження, задоволено 68, або 34,3 % від кількості розглянутих; 36 скарг — на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, задоволено 9, або 25 % від кількості розглянутих.

У 2012 р. за постановами слідчих від кримінальної відповідальності суди звільнили 5,8 тис. осіб, що на 12,1 % менше, ніж у 2011 р. Кількість розглянутих судами постанов слідчих про вирішення питання щодо закриття справ у зв'язку із закінченням строків давності у справах щодо невідновлених осіб, які вчинили злочини, порівняно з 2011 р. також зменшилася на 13,7 % і становила 112,1 тис.; із них задоволено 104,3 тис., або 93 % [98,7 %] від кількості розглянутих. За КПК 2012 р. суди розглянули 45 клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності.

У порядку, передбаченому ст. 27, ст. 27² КПК 1960 р., суди розглянули 8,4 тис. скарг потерпілих та юридичних осіб про притягнення осіб до кримінальної відповідальності, що на 14,9 % менше, ніж у 2011 р., у тому числі кримінальні справи порушено за 2,5 тис. скарг, що на 19,5 % менше, або 29,9 % [31,6 %] від кількості розглянутих; відмовлено у порушенні кримінальної справи за 773 скаргами, що на 22 % менше, або 9,2 % [10 %]. Залишено без розгляду та повернуто особам, які їх подали, 4,5 тис. скарг, що на 13,4 % менше, або 53,6 % [52,6 %] від кількості розглянутих; прокурору за належністю надіслано 586 скарг, що всього на 3 % більше, або 7 % [5,7 %].

До судів у порядку надання міжнародної допомоги надійшло 58 запитів, клопотань, з яких повернуто 2, задоволено 33, або 82,5 % від кількості розглянутих за винятком повернутих; залишилися нерозглянутими 16. У тому числі слідчі судді розглянули та задовольнили 21 клопотання прокурорів — про застосування екстрадиційного арешту особи за запитом компетентного органу іноземної держави про її видачу, згідно з положеннями ст. 584 КПК 2012 р.; розглянуто 12 запитів (без повернутих) — про вручення документів, згідно з положеннями ст. 564 зазначеного Кодексу, з яких задоволено 11, або 91,7 % від кількості розглянутих.

З метою усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, а також з інших підстав суди постановили 6,2 тис. окремих ухвал, що на 4,7 % більше, ніж у 2011 р.; проте їх частка серед справ, провадження в яких закінчено, — лише 3,2 % [2,9 %].

Із фіксуванням судового процесу за допомогою звукозаписувальних технічних засобів розглянуто 6,4 тис. кримінальних справ, що на 20,3 % більше порівняно з 2011 р., або 2,7 % [2,6 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено.

В апеляційних загальних судах на розгляді по першій інстанції перебувало 90 кримінальних справ. Закінчено провадження в 78 кримінальних справах, із яких на додаткове розслідування повернуто 14 справ, або 17,9 % [12,5 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено. Із постановленням вироку розглянуто 33 справи, або 42,3 % [68,2 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. Залишилися нерозглянутими 12 кримінальних справ, або 13,3 % [20,8 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів.

До апеляційних загальних судів за апеляційними скаргами на вироки, ухвали (постанови) місцевих загальних судів надійшло 60,7 тис. справ та матеріалів, у тому числі за апеляційними скаргами на вироки — 29,5 тис. справ, що всього на 2 % більше, ніж у 2011 р. В апеляційному порядку перевірено законність та обґрунтованість 50,8 тис. вироків, ухвал (постанов) місцевих судів, що на 4,8 % більше; апеляційні скарги задоволено в 21,3 тис. кримінальних справ та матеріалів, що також на 10,3 % більше. У тому числі згідно з положеннями КПК 2012 р. надійшло 660 апеляційних скарг на ухвали судів та слідчих суддів; розглянуто 466, з яких в апеляційному порядку задоволено 117, або 25,1 % від кількості розглянутих.

Минулого року дещо погіршилась якість розгляду місцевими судами кримінальних справ. Так, в апеляційному порядку скасовано і змінено вироки стосовно 14,2 тис. осіб, що на 10,1 % більше, ніж у 2011 р., або 7,6 % [6,9 %] від кількості тих, щодо яких постановлено вироки місцевими загальними судами. Найбільший відсоток скасованих і змінених за апеляціями вироків, як і в попередні роки, постановили суди м. Севастополя — 16,5 % [14,9 %], м. Києва — 10,1 % [9,9 %], а також областей: Закарпатської — 12,3 % [10 %], Волинської — 11,1 % [8,7 %], Хмельницької — 11,1 % [8,6 %], Вінницької — 10,3 % [9,4 %], Черкаської — 9,8 % [6,4 %], Донецької — 9,4 % [8,8 %]. У тому числі за апеляціями скасовано вироки стосовно 9,8 тис. осіб, що також більше на 12,6 %, або 5,3 % [4,6 %]. Найчастіше підставами для скасування вироків в апеляційному порядку були істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону (ст. 370 КПК 1960 р.) — стосовно 4,1 тис. осіб, або 42 % [41,4 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано, із них порушення права обвинуваченого на захист — стосовно 564 осіб, або 5,8 % [5,1 %]; односторонність або неповно-

та дізнання, досудового чи судового слідства (ст. 368 КПК 1960 р.) — стосовно 2,5 тис. осіб, або 25,8 % [24,5 %].

Із поверненням справи публічного обвинувачення на додаткове розслідування через неповноту досудового слідства за апеляціями скасовано вироки стосовно 1,8 тис. осіб, або 18,7 % [17,3 %] від кількості всіх осіб, щодо яких вироки скасовано.

В апеляційному порядку із поверненням справи на новий судовий розгляд скасовано вироки стосовно 6,4 тис. осіб, або 65,4 % [65,3 %] від кількості всіх осіб, щодо яких вироки скасовано.

Апеляційні загальні суди, скасувавши вирок місцевого суду, постановили свої вироки стосовно 1041 особи, або 10,6 % [10,4 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано. У тому числі через необхідність застосування більш суворого покарання апеляційні інстанції постановили нові вироки стосовно 740 осіб, або 71,1 % [74,5 %] від кількості тих, щодо яких постановлено свої вироки; у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин чи збільшення обсягу обвинувачення — стосовно 89 осіб, або 8,5 % [9 %]; у зв'язку з неправильним звільненням засудженого від відбуття покарання — стосовно 196 осіб, або 18,8 % [15,1 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено нові вироки.

У справах публічного обвинувачення із закриттям провадження у справі за відсутності події або складу злочину в апеляційному порядку скасовано вироки стосовно 66 [33] осіб, або 0,7 % [0,4 %] від кількості скасованих у зазначених справах.

Виправдувальні вироки в апеляційному порядку скасовано стосовно 303 осіб. У тому числі у справах публічного обвинувачення скасовано стосовно 261 особи, з них із направленням справи на додаткове розслідування — стосовно 59 осіб, або 13,5 % [16 %] від кількості тих, щодо яких місцеві загальні суди постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення; постановлено новий вирок у зв'язку зі скасуванням необґрунтованого виправдувального вироку стосовно 14 осіб, із них у справах публічного обвинувачення — стосовно 12 осіб, або 2,7 % [1 %] від кількості осіб, виправданих місцевими загальними судами.

В апеляційному порядку змінено вироки стосовно 4,4 тис. осіб, що на 4,9 % більше, або 2,4 % [2,2 %] від постановлених по першій інстанції; із

них без змін кваліфікації злочину з пом'якшенням покарання змінено вироки стосовно 2,6 тис. осіб, або 59,7 % [55,6 %] від усіх змінених.

За результатами перегляду судових рішень у кримінальних справах апеляційні загальні суди постановили 678 окремих ухвал, що на 8,5 % менше, ніж у 2011 р., із них за виявленими фактами порушення закону, допущеними судьями місцевих судів, — 308 окремих ухвал, що також на 13,5 % менше.

До судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ упродовж 2012 р. надійшло 17,5 тис. касаційних скарг на вироки, постанови (ухвали) місцевих судів, що на 29,1 % більше, ніж у 2011 р. Рішення про витребування кримінальної справи прийнято за 5,8 тис. касаційних скарг, або 33,4 % [37,6 %] від кількості розглянутих скарг, а за 11,6 тис. касаційних скарг, або 66,6 % [62,4 %] — відмовлено в цьому. Також на розгляд надійшло 619 кримінальних справ за касаційними скаргами на вироки, постанови апеляційних судів.

За результатами розгляду касаційних скарг скасовано і змінено судові рішення у кримінальних справах стосовно 2,8 тис. осіб, у тому числі вироки щодо 2,2 тис. осіб, або 1,2 % [0,9 %] від кількості тих, щодо яких суди по першій інстанції постановили вироки. Найчастіше за касаційними скаргами переглядалися вироки, постановлені судами м. Севастополя — 3,5 % [1,7 %] та областей: Івано-Франківської — 2,5 % [2,3 %], Волинської — 2,2 % [1,5 %], Кіровоградської — 1,9 % [1,5 %], Київської — 1,8 % [1 %], Хмельницької — 1,8 % [1 %]. У тому числі скасовано вироки стосовно 1,6 тис. осіб, або 0,9 % [0,7 %]. Зокрема, зазначені суди скасували вироки і направили справи на новий апеляційний розгляд стосовно 676 осіб, або 42,1 % [36,4 %] від кількості осіб, щодо яких вироки скасовано.

У 2012 р. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у касаційному порядку перевірів вироки стосовно 36 [33] осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин. Стосовно 26 [23] засуджених вироки залишено без змін, скасовано — щодо 9 [7] осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 1 [2] особі.

На розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних

справ надійшло 340 заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України, що на 88,9 % більше, ніж у 2011 р. Із різних підстав було повернуто 119 заяв; залишено без розгляду 14 заяв. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідно до положень ст. 451 КПК 2012 р. (ст. 400¹⁸ КПК 1960 р.) постановив 33 ухвали про допуск кримінальних справ до провадження у Верховному Суді України, що на 6,5 % більше, ніж у 2011 р., але їх питома вага від кількості заяв, за якими вирішувалося питання про допуск до провадження, зменшилася майже удвічі й становила 17,9 % [35,6 %]; за 151 заявою — у допуску до провадження відмовлено. За 17 заявами Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ постановив ухвали про відкриття провадження у справі, оскільки було встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права. На розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло 16 кримінальних справ; за результатами перевірки судових рішень у 12 справах заяви задоволено, із яких 6 заяв — щодо перевірки вироків.

У 2012 р. на виконання положень статей 400^{19–25} КПК 1960 р. (статей 444—458 КПК 2012 р.) у провадженні Верховного Суду України перебувало 33 заяви про перегляд судового рішення у кримінальних справах з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Відкрито провадження у справі за 30 заявами. Розглянуто 27 витребуваних справ, або 96,4 % [89,3 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. Відмовлено у задоволенні 16 заяв, за однією заявою провадження закрито. За результатами розгляду судового рішення скасовано повністю або частково за 10 заявами, або 37 % [56 %] від кількості розглянутих за заявами справ, із яких 9 — з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної від-

повідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень; 1 — у зв'язку із встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Згідно з даними ДСА у 2012 р. за вироками, що набрали законної сили, засуджено 162,9 тис. осіб, що порівняно з 2011 р. на 5,5 % більше. У тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів засуджено 55,7 тис. осіб, що всього на 2,4 % менше, або 34,2 % [37 %] від кількості всіх засуджених; за вчинення злочинів невеликої тяжкості засуджено 23,7 тис. осіб, що на 3,7 % більше, а їх частка від кількості всіх засуджених дещо зменшилась і становила 14,6 % [14,8 %].

За вчинення злочинів проти власності засуджено 85,4 тис. осіб, що порівняно з 2011 р. на 8,4 % більше; їх частка у структурі всіх засуджених також дещо збільшилась — 52,5 % [51,1 %]. У тому числі за крадіжку чужого майна засуджено 66,1 тис. осіб, що на 11,4 % більше, або 41 % [38,4 %]. Кількість засуджених за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи збільшилась на 4,2 % і становила 10,8 тис. осіб, а їх частка від кількості засуджених за всі види злочинів становила 6,6 % [6,7 %]. За вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів засуджено 25,5 тис. осіб, що всього на 0,2 % менше, ніж у 2011 р., їх частка також зменшилась і становила 15,7 % [16,6 %].

У стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння вчинили злочини 41,6 тис. осіб, або 25,6 % [25,42 %] від кількості засуджених за всі види злочинів (кожний четвертий засуджений, як і в попередні роки).

За вчинення злочинів у складі організованої групи чи злочинної організації засуджено 749 осіб, що на 9,8 % менше.

На час вчинення злочину ніде не працювали і не навчалися чи перебували на обліку в державній службі зайнятості 120,6 тис. осіб, що на 6,9 % більше, ніж у 2011 р., їх частка від кількості всіх засуджених також дещо збільшилась і становила 74 % [73,1 %], тобто понад дві третини; із них раніше судимі — 34,8 тис. осіб, що на 6,7 % більше, їх частка в загальній кількості засуджених становила 21,4 % [21,1 %]. На обліку в службі зайнятості перебувало 6,6 тис. осіб, що на 5,5 % більше, а їх частка від кількості всіх засуджених залишилась на рівні 2011 р. і становила 4 %.

Були раніше судимими і мали незняту або непогашену судимість 42 тис. осіб, що на 6,9 % більше порівняно з 2011 р., або 25,8 % [25,5 %], тобто кожний четвертий від загальної кількості засуджених; із них раніше були звільнені умовно-достроково 7,8 тис. осіб, або 18,6 % [20,9 %].

За вчинення всіх видів злочинів у 2012 р. засуджено 20,3 тис. жінок, що на 4 % більше, ніж у 2011 р., або 12,5 % [12,6 %] від загальної кількості засуджених.

Засуджено 9 тис. осіб за вчинення злочинів у неповнолітньому віці, що також більше на 3,7 % порівняно з 2011 р., їх частка від кількості всіх засуджених залишилася майже на рівні 2011 р. — 5,5 % [5,6 %]. У тому числі у віці від 14 до 16 років вчинили злочини 2,5 тис. осіб, що на 3 % більше, або 28,2 % [28,4 %] від кількості засуджених неповнолітніх. За тяжкі та особливо тяжкі злочини засуджено 5,2 тис. осіб, або 57,9 % [62,8 %]. До позбавлення волі на певний строк засуджено 1,5 тис. неповнолітніх осіб, що на 21,9 % менше, їх частка від кількості засуджених неповнолітніх також дещо зменшилася і становила 16,6 % [20 %]. Суди звільнили від відбування покарання з випробуванням 6,1 тис. підлітків, або 68,2 % [65,4 %] від кількості засуджених неповнолітніх. Примусові заходи виховного характеру суди застосували стосовно 1,6 тис. неповнолітніх осіб, що на 18,7 % менше.

У 2012 р. суди закрили провадження у справах щодо 20,4 тис. осіб, що на 25,6 % менше, ніж у 2011 р. Зокрема, звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку: з амністією — 3,9 тис. осіб, або 19,1 % [43,4 %] від кількості тих, щодо яких справи закрито; з примиренням винного з потерпілим — 3,4 тис. осіб, або 16,9 % [11 %]; зі зміною обстановки — 2,1 тис. осіб, або 10,5 % [8,5 %]; з дійовим каяттям — 2 тис., або 9,9 % [8,4 %]; із передачею особи на поруки — 1,6 тис., або 7,6 % [5,2 %]. У тому числі у справах публічного обвинувачення було закрито провадження стосовно 18,6 тис. осіб [25,5 тис.], із них у зв'язку з примиренням винного з потерпілим — 2,3 тис. осіб, або 12,2 % [7,8 %]. За відсутності події або складу злочину суди закрили провадження у справах публічного обвинувачення стосовно 156 [48] осіб.

За вироками, що набрали законної сили, суди виправдали 275 осіб, із них 160 [189] осіб — у справах, які порушуються не інакше, як за скаргами потерпілих; 115 [141] осіб — у справах публічного обвинувачення. Примусові захо-

ди медичного характеру застосовано до 1,3 тис. [1,1 тис.] неосудних осіб.

Згідно з даними ДСА за вироками, що набрали законної сили, штраф як основне покарання суди застосували до 23,7 тис. осіб, що на 8,9 % більше, ніж у 2011 р., або 14,5 % [14,1 %] від загальної кількості засуджених. Громадські роботи призначено 15 тис. осіб, що на 30,8 % більше; їх питома вага від загальної кількості засуджених становила 9,2 % [7,4 %]; арешт — до 6,5 тис. осіб, що на 10,9 % більше, або 4 % [3,8 %]; обмеження волі — до 4,6 тис. осіб, що на 6,8 % більше, або 2,8 % [2,8 %]; виправні роботи застосовано до 923 осіб, що на 3,6 % більше, або 0,6 % [0,6 %].

Кількість осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк, зменшилася на 2,9 % порівняно з 2011 р. і становила 42,9 тис. осіб, їх частка від загальної кількості засуджених також дещо зменшилась — 26,4 % [28,6 %]. У тому числі особи, засуджені за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, становили 62,5 % [65,1 %] від кількості засуджених до цього виду покарання. Так, за тяжкі та особливо тяжкі злочини позбавлення волі на певний строк застосовано до 26,8 тис. осіб, що на 6,7 % менше, ніж у 2011 р.; їх частка серед осіб, засуджених за ці види злочинів, також зменшилась і становила 48,1 % [50,4 %]. Зокрема, до позбавлення волі засуджено за вчинення таких злочинів: умисне вбивство — 1,3 тис. осіб, або 95,6 % [96,3 %] від усіх засуджених за цей злочин; бандитизм — 6 осіб, або 100 % [100 %]; розбійний напад — майже 2 тис. осіб, або 82 % [86 %]; зґвалтування — 263 особи, або 83,5 % [84,3 %]; заповідання умисних тяжких тілесних ушкоджень — 1,7 тис. осіб, або 62,1 % [68,8 %]; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів — 3,1 тис. осіб, або 65,5 % [67,4 %]; торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини — 61 особу, або 57 % [59,3 %]; грабіж — 4,8 тис. осіб, або 49,5 % [51,5 %]; катування — 16 осіб, або 25,4 % [73,8 %]; вимагання — 120 осіб, або 50,4 % [49,6 %]; крадіжка — майже 18 тис. осіб, або 27,2 % [29,6 %].

Довічне позбавлення волі застосовано до 52 [45] осіб.

Більш м'яке покарання, ніж це передбачено законом, з урахуванням особи винного і наявності кількох обставин, що пом'якшують пока-

рання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, у 2012 р. суди призначили 9,4 тис. особам, що на 9,7 % більше, або 5,8 % [5,5 %] від загальної кількості засуджених.

У 2012 р. від відбування покарання суди звільнили 69,1 тис. засуджених, що на 5,2 % більше, проте їх частка від загальної кількості засуджених залишилась майже на рівні попереднього року і становила 42,4 % [42,5 %]; із них 67,9 тис. осіб — з випробуванням, або 41,7 % [41,8 %]. У тому числі від відбування покарання з випробуванням за вчинення тяжких злочинів звільнено 25,9 тис. засуджених, або 38,2 % [39,6 %] від загальної кількості звільнених із випробуванням, а за особливо тяжкі — 646 осіб, або 0,9 % [1 %].

Конфіскацію майна як додаткове покарання суди застосували до 5,3 тис. засуджених, що на 12,1 % менше, або 46,3 % [49,9 %] від кількості засуджених за статтями КК, санкцією яких передбачено застосування конфіскації; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю — до 4,7 тис., що на 8,6 % менше, ніж у 2011 р., їх частка від кількості всіх засуджених — 2,9 % [3,3 %].

Розгляд цивільних справ

До місцевих загальних судів у 2012 р. по першій інстанції надійшло 1 млн 591,1 тис. заяв від громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, що на 17,3 % менше, ніж у 2011 р. Кількість цивільних справ та матеріалів, у яких суди закінчили провадження, також зменшилась на 15 % і становила 1 млн 650,1 тис., але їх питома вага від кількості тих, що перебували на розгляді, залишилась на рівні 2011 р. — 87,1 % [87,2 %]. У тому числі з ухваленням рішення розглянуто 722,9 тис. справ позовного та окремого провадження, що всього на 4,4 % менше.

Кількість заяв про видачу судового наказу, що надійшла на розгляд до місцевих загальних судів у 2012 р., зменшилась також на 39,8 % і становила 390,5 тис. Суди, за винятком скасованих, видали 303,4 тис. судових наказів, що на 43,6 % менше порівняно з 2011 р. Значне зменшення їх кількості відзначалось у судах м. Севастополя — на 69,2 %, АР Крим — на 57,2 % та трьох областей: Вінницької — на 66,8 %, Тернопільської — на 58,2 %, Житомирської — на 57,9 %. Найбільше видано судових наказів про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення

та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та трьох відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості, — 262,9 тис., або 86,7 % від кількості виданих. На вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникам суми заробітної плати було видано 38,7 тис. судових наказів, що на 28,1 % менше, але їх частка від кількості виданих дещо збільшилась і становила 12,8 % [10 %]. Задоволено вимоги про стягнення нарахованої заробітної плати в сумі 217 млн 225 тис. грн.

Дещо зменшилась як кількість, так і питома вага заяв, за якими суди відкрили провадження у справах. Так, у 2012 р. відкрито провадження за 810,4 тис. заяв позовного та окремого провадження, що на 9,9 % менше, ніж у 2011 р., а їх частка від кількості розглянутих заяв становила 83,1 % [84,5 %]; відмовили у відкритті — 19,7 тис. заяв, або 2 % [2,5 %]; з різних підстав повернули позивачам 128,7 тис. заяв, або 13,2 % [12,9 %].

Суди закінчили провадження у 884,9 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 6,8 % менше порівняно з 2011 р., або 84 % [81,4 %] від тих, що перебували на розгляді. У тому числі суди розглянули 71,6 тис. справ окремого провадження, що на 8,1 % менше.

Із ухваленням рішення суди розглянули 722,9 тис. справ, у тому числі 63,3 тис. справ окремого провадження, а їх частка від кількості розглянутих справ становила 8,8 % [9 %]. Заявлені вимоги задоволено у 647,4 тис. справ, або 89,6 % [89,4 %] від загальної кількості тих, що розглянуті з ухваленням рішення. Кількість справ, у яких суди ухвалили заочне рішення, збільшилась на 22,4 % і становила 178,9 тис., або 27,1 % [21,2 %] від кількості справ позовного провадження, розглянутих з ухваленням рішення, з яких ці ж суди скасували 11,8 тис. заочних рішень, або 6,6 % [7,6 %] від ухвалених.

Поліпшилась оперативність розгляду цивільних справ. Так, із порушенням строків розгляду, визначених положеннями ст. 157 ЦПК, місцеві загальні суди розглянули 85,4 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 26,7 % менше, ніж у 2011 р.; їх питома вага від кількості всіх розглянутих дещо зменшилась і становила 9,7 % [12,3 %]. Найчастіше порушували процесуальні строки розгляду цивільних справ суди м. Києва — 20,9 % [29,8 %], областей: Кіровоградської — 22,8 % [23,6 %], Миколаївської — 20,3 % [12,9 %], Сумської — 14,9 % [30,6 %], а також АР Крим — 16,1 % [14,4 %].

Із порушенням вимог ч. 1 ст. 102 ЦПК у 2012 р. видано майже 4 тис. судових наказів, що майже вдвічі менше, ніж у 2011 р.; питома вага судових наказів, виданих із порушенням триденного строку, також дещо зменшилась і становила 1,2 % [1,4 %] від їх загальної кількості. Найбільший відсоток порушень процесуальних строків зафіксовано в судах областей: Полтавської — 7,9 % [0,1 %], Кіровоградської — 5,2 % [22,5 %], м. Києва — 3,7 % [7,7 %], а також АР Крим — 4 % [0,8 %]. Із порушенням десятиденного строку з дня постановлення ухвали про прийняття до розгляду заяви про скасування судового наказу (ч. 6 ст. 105¹ ЦПК) розглянуто 517 заяв, або 1,9 % від кількості розглянутих.

Неявка до суду учасників розгляду справи найчастіше призводила до порушення строків розгляду цивільних справ. Так, у 2012 р., як і в попередньому році, неявка до суду однієї зі сторін або будь-кого з інших учасників процесу, що беруть участь у справі, призвела до відкладення 56,7 тис. справ, або 71,6 % від кількості тих, провадження в яких відкладено. У тому числі відкладено через неявку осіб, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки (ухилення осіб від одержання повісток, відсутність зворотних повідомлень про вручення судової повістки), — 16,7 тис. справ, або 29,4 %, тобто більше, ніж кожна п'ята справа.

Значно зменшилась як кількість, так і питома вага нерозглянутих на кінець року цивільних справ. Так, суди не розглянули (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 151,8 тис. цивільних справ, що на 23,6 % менше, ніж у 2011 р.; їх частка від кількості тих, що перебували на розгляді судів, також зменшилась і становила 14,4 % [17 %]. Через неодноразове відкладення розгляду залишилися невирішеними понад один рік 8,2 тис. цивільних справ позовного провадження, або 0,8 % [1,1 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. Найбільший відсоток таких справ зафіксовано у судах м. Севастополя — 4,8 % [3,5 %], областей: Івано-Франківської — 3,7 % [4,1 %], Харківської — 2,3 % [1,4 %], Львівської — 2,1 % [1,8 %].

Суди, виявивши під час розгляду справи порушення закону, для вжиття заходів з усунення встановлених причин та умов, що сприяли вчиненню порушення, постановили і надіслали відповідним особам 737 окремих ухвал, що на 2,8 % більше порівняно з 2011 р., водночас їх пи-

тома вага від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, залишилася незначною і становила 0,1 % [0,1 %]. Надійшло 478 повідомлень про вжиті заходи за зазначеними ухвалами, або 64,9 % [56,6 %] від постановлених ухвал.

У 2012 р. кількість заяв про перегляд судових рішень, ухвал чи судових наказів у зв'язку з нововиявленими обставинами, що перебували на розгляді місцевих загальних судів, збільшилась у 2,4 разу порівняно з 2011 р. і становила 15,6 тис. Суди розглянули 6,2 тис. таких заяв, що також на 28,1 % більше, із них задоволено 1,2 тис. заяв, або 19,8 % [41,9 %] від розглянутих. Зокрема, скасовано: понад 1 тис. рішень, що на 38,7 % менше, їх частка від кількості справ позовного та окремого провадження, розглянутих з ухваленням рішення, становила 0,1 % [0,2 %]; 101 судовий наказ, що у 2 рази менше, або 0,03 % [0,04 %] від кількості виданих; 73 ухвали, що також на 30,5 % менше.

Кількість апеляційних скарг на судові рішення місцевих загальних судів, що надійшли до апеляційних загальних судів, у 2012 р. порівняно з 2011 р. збільшилась на 8,1 % і становила 152,3 тис. За апеляційними скаргами на рішення та ухвали загальних місцевих судів минулого року розглянуто 125,7 тис. справ, або 73,6 % [68 %] від кількості тих, що перебували у провадженні (без урахування повернутих та залишених без розгляду).

У тому числі за апеляційними скаргами тільки на рішення місцевих загальних судів до апеляційних загальних судів у 2012 р. надійшло 105,5 тис. справ, що на 8,7 % більше порівняно з 2011 р.; їх питома вага від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, становила 14,6 % [12,8 %]. Розглянуто 89,7 тис. цивільних справ, що на 13,1 більше, їх частка від тих, що перебували у провадженні, також збільшилась і становила 74,9 % [69,3 %], з яких апеляційні скарги на рішення задоволено у 35,2 тис. справ, або 39,3 % [38,8 %] від кількості розглянутих.

За апеляційними скаргами на судові рішення із порушенням строків, встановлених положеннями ч. 2 ст. 302 ЦПК (сім днів після закінчення дій з підготовки справи до розгляду), призначено до розгляду 27,2 тис. справ, що на 45,8 % більше, ніж у 2011 р., їх питома вага від кількості тих, у яких апеляційні скарги прийнято до розгляду, також збільшилась — 20,8 % [15,9 %]. Залишилися нерозглянутими 18,1 тис. справ за апеляційними скаргами, або

10,6 % [11,5 %] від тих, що перебували у провадженні апеляційних судів.

В апеляційному порядку скасовано і змінено 54,5 тис. судових рішень (рішень, ухвал) у цивільних справах, що на 14,7 % більше порівняно з 2011 р., із них скасовано і змінено 35,2 тис. рішень у цивільних справах, що на 14,5 % більше, їх частка від кількості ухвалених місцевими загальними судами рішень дещо збільшилась і становила 4,9 % [4,1 %]. Найбільший відсоток скасованих і змінених рішень, ухвалених судами м. Севастополя — 9,6 % [3,9 %], м. Києва — 8 % [5,9 %], АР Крим, — 6,9 % [6,8 %], а також областей: Одеської — 5,9 % [4,5 %], Закарпатської — 5,8 % [4,7 %].

У тому числі скасовано 27,4 тис. рішень місцевих загальних судів у цивільних справах, що на 13,7 % більше, ніж у 2011 р. За результатами розгляду апеляційних скарг апеляційні суди з розгляду цивільних та кримінальних справ ухвалили 24,9 тис. нових рішень, що на 15,5 % більше; їх питома вага від усіх скасованих становила 90,9 % [89,5 %]. Із закриттям провадження у справі скасовано 1,8 тис. рішень, що на 5,2 % менше, або 6,6 % [7,9 %].

В апеляційному порядку також скасовано і змінено 19,3 тис. ухвал місцевих загальних судів у цивільних справах, або 4,1 % [3,1 %] від числа постановлених, із них: скасовано 18,8 тис., у тому числі з прийняттям нової ухвали (вирішенням питання по суті) — 3,2 тис., або 17,1 % [15,3 %] від скасованих; змінено 443, або 0,09% [0,08 %] від постановлених.

Апеляційні загальні суди постановили 498 окремих ухвал, що на 21,5 % більше порівняно з 2011 р. У тому числі щодо порушення норм права та помилок, допущених судом першої інстанції, — 309, що також на 16,2 % більше; із них найбільше — щодо порушень, допущених місцевими загальними судами областей: Донецької — 57, Дніпропетровської — 33, Луганської — 31, Запорізької — 21, а також АР Крим — 24.

У 2012 р. до судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло 54,9 тис. касаційних скарг. Із них за 30,6 тис. скарг відмовлено у відкритті провадження; за 18,4 тис. скарг — касаційне провадження відкрито; витребувано справи за 15,8 тис. касаційних скарг. Надійшло на розгляд 16,6 тис. цивільних справ, витребуваних для перевірки в касаційному порядку, із

яких у 17,6 тис. проведено попередній розгляд. За результатами попереднього розгляду в 7,7 тис. справ касаційну скаргу відхилено, судові рішення залишено без змін, або 43,9 % [53,1 %] від кількості тих, у яких проведено попередній розгляд справи; призначено до судового розгляду 9,9 тис. справ, або 56 % [46,6 %]. Колегіями у складі п'яти суддів зазначеного суду розглянуто 10 тис. цивільних справ; із них майже у 8 тис. касаційні скарги задоволено.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у касаційному порядку скасував і змінив 5,5 тис. рішень у цивільних справах, або 0,8 % [0,3 %] від кількості ухвалених місцевими загальними судами, з яких змінено всього 3 рішення. Найбільший відсоток скасовано і змінено у касаційному порядку рішень, ухвалених судами м. Києва — 3,4 % [0,9 %], м. Севастополя — 1,1 % [0,2 %], областей: Київської — 1 % [0,6 %], Кіровоградської — 1 % [0,3 %]. Найменше, або 0,4 % [0,2 %] — скасовано і змінено рішень, ухвалених судами областей: Донецької, Луганської, Сумської, Хмельницької, Чернігівської. Питома вага скасованих у касаційному порядку рішень від кількості тих, що розглядалися в апеляційному порядку в 2012 р. становила 6,3 % [3,2 %]. У тому числі із передачею цивільних справ на новий розгляд до суду першої інстанції скасовано повністю або частково 2,4 тис. рішень; із передачею на новий апеляційний розгляд — 1,4 тис. рішень; із залишенням у силі рішення суду першої інстанції, що було помилково скасоване апеляційним судом, — 1,2 тис. рішень; ухвалено 412 нових рішень. Також у касаційному порядку скасовано 2,4 тис. [1,4 тис.] ухвал у цивільних справах. У тому числі скасовано 2,2 тис. ухвал, що перешкождали подальшому провадженню у справі, їх питома вага від загальної кількості скасованих у касаційному порядку ухвал становила 90,3 % [87,6 %], з яких для продовження розгляду до апеляційних судів направлено 1,1 тис. справ, або 49,5 % [51,2 %]. Із залишенням у силі ухвали суду, що була помилково скасована апеляційним судом, — 83 ухвали, або 3,4 % [3,9 %] від загальної кількості скасованих у касаційному порядку ухвал.

До Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло на розгляд 3,1 тис. заяв про перегляд судового рішення у цивільних справах Верховним Судом України, що на 53,4 % більше,

ніж у 2011 р. Відмовлено у прийнятті, повернуто із різних підстав 999 заяв; залишено без розгляду 148 заяв. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідно до положень ст. 360 ЦПК постановив 182 ухвали про допуск цивільних справ до провадження у Верховному Суді України, що на 67 % більше, ніж у 2011 р., але їх питома вага від кількості заяв, за якими вирішувалося питання про допуск до провадження, дещо зменшилася і становила 9,2 % [12,3 %]; за 1,8 тис. заяв — у допуску до провадження відмовлено. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ постановив 1 ухвалу про відкриття провадження у справі, оскільки було встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права. За результатами розгляду справи заяву відхилено і залишено ухвалу без змін.

У провадженні Верховного Суду України на виконання положень статей 353—360⁷ ЦПК у 2012 р. перебувала 181 заява про перегляд судового рішення у цивільних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Із різних підстав було повернуто 5 заяв. Відкрито провадження у справі за 175 заявами. На розгляді Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України перебувало 187 витребуваних справ, що удвічі більше порівняно з 2011 р. До Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ повернуто 3 справи, у 2 справах заяви залишено без розгляду. Розглянуто 177 справ, що більше у 2,4 разу, ніж у 2011 р. Відмовлено у задоволенні 81 заяви; за однією заявою провадження у справі закрито. Судове рішення скасовано повністю або частково у 95 справах, або 53,7 % [44 %] від кількості розглянутих за заявами справ. У тому числі з підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах скасовано 92 судові рішення; у зв'язку із вста-

новленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом — у 3 справах.

Розгляд адміністративних справ

Кількість позовних заяв, адміністративних справ, клопотань, заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, що перебувала на розгляді в окружних адміністративних та місцевих загальних судах (далі — судах), у 2012 р. порівняно з 2011 р. зменшилася у 4,5 разу і становила 902,3 тис. Також у 4,6 разу зменшилась кількість розглянутих судами адміністративних справ та матеріалів — 834,5 тис., або 92,5 % [93,8 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Зменшення кількості справ та матеріалів адміністративної юрисдикції відбулося в основному у зв'язку зі зміною законодавства щодо розгляду судами спорів, пов'язаних із соціальними виплатами.

Суди закінчили провадження у 497,3 тис. адміністративних справ, що також у 7,3 разу менше, а їх питома вага від кількості справ, що перебували на розгляді, становила 91,8 % [95,5 %]. У тому числі місцеві загальні суди закінчили провадження у 288,5 тис. адміністративних справ, що у 11,7 разу менше, ніж у 2011 р., а окружні суди — 208,6 тис. справ, що на 13,4 % менше.

У 2012 р. найбільшу частку у структурі адміністративних справ, провадження в яких закінчено, незважаючи на значне зменшення їх кількості у 11,2 разу порівняно з 2011 р., становили справи зі спорів щодо реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян — 59,3% [91,1 %] від усіх розглянутих адміністративних справ, або 294,7 тис. Це, зокрема, справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах соціального захисту; соціального захисту та зайнятості інвалідів; соціальних послуг — 190,6 тис., або 38,3 % [75,4 %], у тому числі: зі спорів щодо соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, — 88,9 тис., або 17,9 % [11,6 %] від усіх розглянутих адміністративних справ та зі спорів щодо соціального захисту дітей війни — 88,9 тис., або 17,9 % [62,2 %]. Справи зі спорів з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів з деякими видами вимог становили 19,7 % [3,3 %] від усіх розглянутих адміністративних справ, або 97,9 тис.

Із прийняттям постанови суди розглянули 437,7 тис. адміністративних справ, що у 8 разів менше, ніж у 2011 р.; позови задоволено у 364,2 тис. справ, або 83,2 % [95,1 %] від розглянутих із прийняттям постанови.

Незважаючи на значне зменшення кількості справ, оперативність розгляду судами адміністративних справ погіршилась. Так, у 2012 р. із порушенням строків, передбачених положеннями КАС, суди розглянули 69,4 тис. адміністративних справ, що майже у 3 рази менше порівняно з 2011 р., але їх питома вага від кількості тих, провадження в яких закінчено, збільшилась більше, ніж удвічі і становила 14 % [5,7 %]. Із них місцеві загальні суди порушили терміни розгляду в 22,7 тис. справ, або 7,9 % [4,1 %]; окружні адміністративні суди — у 46,7 тис. справ, або 22,4 % [28,1 %], тобто більше ніж кожну п'яту справу. Найбільша частка розглянутих із порушенням строків справ у місцевих загальних судах областей: Миколаївської — 39 % [1,8 %], Рівненської — 24,5 % [5,6 %], Чернігівської — 23,4 % [1,7 %], Сумської — 16,8 % [4,4 %], Херсонської — 16 % [0,8 %] та м. Севастополя — 13,6 % [14,5 %], а також в окружних адміністративних судах областей: Одеської — 66,8 % [56,6 %], Закарпатської — 48,8 % [47,6 %], Херсонської — 46,7 % [46,9 %], Сумської — 37,1 % [40,4 %], Житомирської — 36,1 % [36,2 %] та АР Крим — 35,7 % [64,2 %].

Суди не розглянули, без урахування справ, провадження в яких зупинено, 33,7 тис. адміністративних справ, що у 4,6 рази менше порівняно з 2011 р., проте їх частка від кількості тих, що перебували у провадженні, дещо збільшилась і становила 6,2 % [4,1 %].

Продовжується тенденція до зменшення кількості адміністративних справ, розгляд яких відкладено з різних причин. Так, кількість таких справ порівняно з 2011 р. зменшилась у 3,9 рази і становила 11,2 тис. У зв'язку з неявкою одного із учасників процесу, які беруть участь у справі, відкладено 8,4 тис. адміністративних справ, або 75,1 % від загальної кількості справ, розгляд у яких відкладено, із них через неприбуття в судові засідання сторони або будь-кого з інших учасників процесу, про яких немає відомостей, що їм вручено повістки, — 1,8 тис., або 21,6 %. Через неодноразове відкладення розгляду залишилися нерозглянутими понад один рік 1,3 тис. справ, або 0,2 % [0,05 %] від числа тих, що перебували у провадженні, із них: у місцевих загальних судах —

1,1 тис., або 0,4 % [0,04 %], в окружних судах — 118, або 0,05 % [0,1 %].

На виявлені під час розгляду адміністративних справ порушення закону суди постановили 442 окремі ухвали, що на 15,8 % менше, ніж у 2011 р.; незначною є і їх питома вага від кількості справ, розглянутих із прийняттям постанов, — 0,1 % [0,02 %]. Про вжиті заходи щодо усунення причин та умов, що зумовили порушення закону, надійшли повідомлення за 264 окремими ухвалами, що становила 59,7 % [60,2 %] від усіх постановлених.

Суди розглянули 108,9 тис. заяв щодо перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, їх питома вага від тих, що перебували у провадженні, значно зменшилась і становила 49,5 % [82,3 %]. Задоволено 4,7 тис. заяв, або 4,3 % [46,7 %] від розглянутих, у тому числі за результатами перегляду скасовано 4,7 тис. постанов та 54 ухвали; залишено без задоволення 74,4 тис. заяв.

На розгляд до апеляційних адміністративних та загальних судів у 2012 р. за апеляційними скаргами надійшло 1 млн 239 тис. справ. Перебувало на розгляді 1 млн 656,6 тис. справ за апеляційними скаргами на судові рішення місцевих судів, що на 20,7 % більше, ніж у 2011 р. Із різних підстав повернуто 10,6 тис. справ, або 0,6 % [2,6 %]. Відкрито апеляційне провадження за 1 млн 206,7 тис. скарг, або 72,8 % [73,5 %] від кількості справ, що перебували на розгляді; відмовлено у відкритті за 22,6 тис. скарг, або 1,4 % [0,5 %]. Провадження закінчено в 1 млн 138,1 тис. справ, або 68,7 % [63,1 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Апеляційні скарги задоволено у 280,2 тис. справ, або 24,6 % [34,8 %] від розглянутих, у тому числі на постанови — 269,2 тис. справ, або 24,3 % [34,6 %]. Залишилися невирішеними 485,3 тис. справ, або 29,3 % [31,8 %] від тих, що перебували на розгляді.

В апеляційному порядку скасовано 164,7 тис. постанов, змінено — 104,5 тис.; із них скасовано 154,1 тис. постанов місцевих загальних судів, або 59,5 % [6 %] від ухвалених цими судами, змінено 104,1 тис., або 0,8 % [2,3 %]; також скасовано 10,5 тис. постанов окружних адміністративних судів, або 5,9 % [7,3 %] від кількості прийнятих ними, змінено 489, або 0,3 % [1,4 %].

За результатами розгляду суди прийняли 120,5 тис. нових постанов, їх частка в числі скасованих апеляційними судами постанов дещо збільшилась і становила 73,2 % [71,8 %].

У зв'язку з нововиявленими обставинами апеляційні суди розглянули 687 заяв, що у 2,8 разу більше порівняно з 2011 р., або 18,2 % [80,5 %] від тих, що перебували у провадженні, у тому числі задоволено 62 заяви; за результатами перегляду скасовано 53 постанови та 9 ухвал.

На розгляді Вищого адміністративного суду України по першій інстанції у 2012 р. перебувало 1,3 тис. позовних заяв, що на 26,3 % менше, ніж у 2011 р. Розглянуто 1,2 тис. позовних заяв, що на 25,5 % менше, із яких 349 заяв, або 28,1 % [28,3 %] від розглянутих — повернуто з різних підстав; відмовлено у відкритті провадження за 77 заявами, або 6,2 % [50,9 %]. Кількість заяв, за якими відкрито провадження у справі, порівняно з 2011 р. збільшилася у 3,2 разу і становила 749, або 60,2 % [14,1 %] від розглянутих; залишено без розгляду 69 заяв, або 5,5 % [6,7 %]. Також по першій інстанції закінчено провадження у 744 справах, або 97 % [88,6 %] від числа тих, що перебували на розгляді. Із прийняттям постанов розглянуто 714 справ; позов задоволено в 11 справах, або 1,5 % [5,7 %] від кількості розглянутих із прийняттям постанов.

Зазначений суд в апеляційному порядку розглянув 209 апеляційних скарг на судові рішення Київського апеляційного адміністративного суду, з яких відмовив у відкритті провадження за 5 скаргами, або 2,4 % [24,1 %] від кількості розглянутих; відкрив апеляційне провадження за 167 скаргами, або 79,9 % [24,1 %]; залишив без розгляду та повернув 37 скарг, або 17,7 % [51,7 %]. За апеляційними скаргами розглянуто 167 справ, у яких 135 судових рішень залишено без змін, або 80,8 % [100 %] від кількості розглянутих; скасовано і змінено 28 судових рішень, або 16,8 %, із них скасовано 21 судові рішення, у тому числі ухвалено 13 нових рішень, або 61,9 % від кількості скасованих.

Упродовж минулого року на розгляд до Вищого адміністративного суду України надійшло 81,1 тис. касаційних скарг, що на 15,9 % менше, ніж у 2011 р. Питання про відкриття провадження вирішувалося за 97,9 тис. касаційних скарг. Касаційне провадження відкрито за 44,2 тис. касаційних скарг, або 45,1 % [77,6 %] від кількості тих, щодо яких вирішувалося питання про відкриття касаційного провадження; відмовлено у відкритті провадження за 46,5 тис. касаційних скарг, або 47,5 % [2 %]. Залишилися нерозглянутими 4,6 тис., або 4,5 % [20,8 %] від

кількості касаційних скарг, що перебували на розгляді.

У касаційному порядку Вищий адміністративний суд України розглянув 49,5 тис. справ, що 35,6 % більше, ніж у 2011 р., із них касаційне провадження закрито у 676 справах. За результатами розгляду касаційні скарги залишено без задоволення, а судові рішення без змін — у 38,9 тис. справ, або 79,7 % [77,7 %] від кількості тих, що переглядалися; скасовано та змінено 9,7 тис. судових рішень, або майже 20 % [22,1 %]; із них 8,5 тис., або 17,5 % [19,8 %] скасовано, їх питома вага від ухвалених місцевими загальними та окружними адміністративними судами становила 1,7 % [0,2 %]. За результатами скасування у касаційному порядку ухвалено 3 тис. нових судових рішень, або 35,2 % [28,1 %] від скасованих у касаційному порядку. У тому числі в касаційному порядку скасовано 3,8 тис. судових рішень апеляційних судів; із них майже 2,8 тис. — постанови, з яких 1,4 тис. — із залишенням у силі постанов місцевих судів. Залишилися нерозглянутими 67,3 тис. касаційних проваджень, або 57,6 % [67 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

На розгляді Вищого адміністративного суду України також перебувало 4,8 тис. заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України, що на 41,2 % більше, ніж у 2011 р. Відповідно до положень ст. 240 КАС Вищий адміністративний суд України постановив 416 ухвал про допуск адміністративних справ до провадження у Верховному Суді України, або 11 % [17,5 %] від кількості тих, щодо яких вирішувалось це питання; за 3,4 тис. заяв — у допуску до провадження відмовлено.

У 2012 р. на виконання положень статей 235—244² КАС на розгляді Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України перебувало 445 заяв про перегляд судового рішення в адміністративних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. До Вищого адміністративного суду України з різних підстав повернуто 23 заяви. Відкрито провадження у справі за 422 заявами. У провадженні перебувало 510 витребуваних справ, що на 42,5 % більше, ніж 2011 р., з яких розглянуто 492 справи,

що також більше на 54,2 %, або 96,5 % [89,1 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. За результатами розгляду відмовлено у задоволенні 349 заяв. Судове рішення скасовано повністю або частково у 135 справах, або 27,4 % [22,9 %] від кількості розглянутих за заявами справ. У тому числі з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, скасовано 133 судові рішення; у зв'язку зі встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнає Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом — у 2 справах. Залишилися нерозглянутими 18 справ, або 3,5 % [10,9 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення

У 2012 р. продовжувалася тенденція до зменшення в судах кількості справ про адміністративні правопорушення. Так, на розгляді судів перебувало 1 млн 3,8 тис. справ про адміністративні правопорушення, що на 19,9 % менше, ніж у 2011 р., з яких із винесенням постанов суди розглянули 972,3 тис. справ, або 91,4 % [92,1 %], стосовно 973,8 тис. осіб, що на 20,6 % менше. У тому числі на розгляді судів перебувало 373,9 тис. справ про порушення Правил дорожнього руху (далі — Правила), що на 17,1 % менше. За вчинення адміністративних правопорушень суди застосували різні види стягнень до 817,2 тис. осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, становила 83,9 % [83,1 %].

Зменшилась як кількість, так і питома вага осіб, стосовно яких суди із різних підстав закрили провадження у справах. Так, провадження закрито стосовно 134,1 тис. осіб, що на 25,2 % менше, ніж у 2011 р., питома вага зазначених осіб від загальної кількості тих, щодо яких винесено постанови, становила 13,8 % [14,6 %]. У тому числі за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення суди закрили справи стосовно 30,4 тис. осіб, що на 28,2 % менше, їх частка від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов, теж дещо зменшилась — 3,1 % [3,5 %]. Найбільша частка осіб, щодо яких закрито провадження у справі із цієї підстави, в судах АР Крим — 4,7 %, або 1,9 тис. [4,7 %], а також облас-

тей: Миколаївської — 5,4 %, або 1,5 тис. [7,8 %], Кіровоградської — 4,7 %, або 1,2 тис. [4,9 %], Рівненської — 4,5 %, або 1 тис. [4,6 %], Івано-Франківської — 4,3 %, або 919 [2,1 %], Хмельницької — 4,2 %, або 1,1 тис. [5,9 %].

За малозначністю вчиненого правопорушення з усім зауваженням на адресу правопорушника щодо недопустимості протиправних діянь суди звільнили від адміністративної відповідальності 45,4 тис. осіб, що на 25 % менше, або 4,7 % [4,9 %] від тих, стосовно яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найчастіше з цієї підстави звільняли осіб суди областей: Житомирської — 12,2 %, або 3,6 тис. [10,4 %], Хмельницької — 8,7 %, або 2,3 тис. [7,6 %], Рівненської — 8,1 %, або 1,8 тис. [8,9 %], Закарпатської — 7,1 %, або 1,4 тис. [6,9 %], Тернопільської — 6,4 %, або 1 тис. [5,6 %], Сумської — 6,3 %, або 1,4 тис. [7,3 %], а також м. Севастополя — 9,3 %, або 1,1 тис. [8,9 %]. Суди закрили провадження у справах щодо 55,2 тис. осіб у зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП, ст. 467 Митного кодексу України (далі — МК) 2012 р. та ст. 328 МК 2002 р., що на 24,3 % менше, або 5,7 % [5,9 %] від кількості тих, стосовно яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найбільша питома вага осіб, щодо яких закрито провадження у справі з цієї підстави, в судах м. Севастополя — 8 %, або 955 [6,9 %] та областей: Чернігівської — 8,2 %, або 2,3 тис. [6,7 %]; Харківської — 8,1 %, або 4,7 тис. [8,3 %]; Хмельницької — 7,9 %, або 2,1 тис. [8,1 %]; Дніпропетровської — 7,5 %, або 5,3 тис. [7,2 %]; Кіровоградської — 7 %, або 1,7 тис. [7,1 %]; Житомирської — 6,6 %, або майже 2 тис. [8,6 %].

У 2012 р. на виконання вимог Закону від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі — Закон № 3206-VI) на розгляд до судів надійшло 2,8 тис. справ про вчинення корупційних правопорушень, відповідальність за які передбачена гл. 13-А КпАП «Адміністративні корупційні правопорушення», що становила усього 0,3 % від загальної кількості справ про адміністративні правопорушення, які надійшли на розгляд до судів. З винесенням постанов суди розглянули 2,5 тис. справ про корупційні правопорушення, або 87,2 % від кількості тих, що перебували на розгляді, стосовно 2,5 тис. осіб; а їх питома вага від загальної кількості розглянутих справ про адміністративні правопорушення становила 0,3 %. Суди засто-

сували штраф до 1,9 тис. осіб, або 76,8 % від кількості тих, щодо яких винесено постанови. У тому числі за порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172² КпАП) накладено штраф на 1,1 тис. осіб, або 59,2 % від кількості всіх осіб, на яких накладено цей вид стягнення за корупційні правопорушення, конфіскацію незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру (далі — конфіскація) застосовано до 585 осіб, або 51,6 % від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення; за пропозицію або надання неправомірної вигоди (ст. 172³ КпАП) — на 91 особу, або 4,8 %; за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁴ КпАП) — на 200 осіб, або 10,4 %, конфіскацію застосовано до 126 осіб, або 63 %; за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172⁵ КпАП) оштрафовано 25 осіб, або 1,3 %, конфіскацію застосовано до 19 осіб, або 76 %; за порушення вимог фінансового контролю (ст. 172⁶ КпАП) оштрафовано 347 осіб, або 18,1 %; за порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172⁷ КпАП) оштрафовано 92 особи, або 4,8 %; за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172⁸ КпАП) оштрафовано 14 осіб, або 0,7 %; за невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹ КпАП) оштрафовано 11 осіб, або 0,6 %.

Суди закрили справи про корупційні правопорушення стосовно 577 осіб, або 23,2 % від кількості тих, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, тобто більше, ніж щодо кожної п'ятої особи. Зокрема, з передачею матеріалів прокурору, органу досудового слідства чи дізнання для вирішення питання про порушення кримінальної справи закрито справи стосовно 17 осіб. У зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення закрито справи стосовно 379 осіб, або 15,2 % від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. За малозначністю вчиненого корупційного правопорушення звільнено від адміністративної відповідальності 59 осіб, або 2,4 %. У зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП, суди закрили провадження у справах стосовно 113 осіб, або 4,5 % від кількості тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов.

Про порушення Правил із винесенням постанов суди розглянули 350,3 тис. справ, що на 16,6 % менше порівняно з 2011 р.; водночас їх питома вага від числа всіх справ про адміністративні правопорушення, розглянутих із винесенням постанов, дещо збільшилась — 36 % [34,3 %]. Різні види стягнень за порушення Правил суди застосували до 318,7 тис. осіб. У тому числі за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КпАП), накладено адміністративне стягнення на 169,9 тис. осіб, що на 16,8 % менше, їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, — 20,8 % [20,1 %]; позбавлено права керування транспортним засобом 33 тис. осіб, або 19,4 % [20,8 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення. За порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна (ст. 124 КпАП), накладено адміністративне стягнення на 136,3 тис. осіб, що на 5,2 % більше, або 16,7 % [12,7 %]; позбавлено права керування транспортним засобом майже 4 тис. осіб, або 2,9 % [3,3 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення. За перевищення водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху (ст. 122 КпАП) накладено адміністративне стягнення на 4 тис. осіб, що у 4,7 разу менше, а їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, становила 0,5 % [1,9 %]; 219 водіїв позбавлено права керування транспортним засобом.

Адміністративне стягнення за порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплати їх не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю (ч. 1 ст. 41 КпАП) накладено на 14,6 тис. осіб, що на 26 % менше, ніж у 2011 р.

На розгляд судів надійшло 12 тис. справ про дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КпАП), що на 15,9 % менше, ніж у 2011 р.; адміністративне стягнення накладено на 8,3 тис. осіб, або

78,1 % [79,6 %] від тих, щодо яких винесено постанови.

За неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) (ст. 163² КпАП) на розгляд судів надійшло 51,5 тис. справ, що на 11,8 % менше порівняно з 2011 р.; адміністративне стягнення накладено на 38,2 тис. осіб, або 78,6 % [77,4 %] від кількості тих, щодо яких винесено постанови.

Про порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків (ст. 163¹ КпАП) на розгляд судів надійшло 51,4 тис. справ, що на 7,4 % менше, ніж у 2011 р.; адміністративне стягнення накладено на 27,9 тис. осіб, або 63,4 % [65,4 %] від кількості тих, щодо яких винесено постанови.

Кількість осіб, на яких накладено адміністративне стягнення за порушення митних правил, зменшилася на 17,5 % порівняно з 2011 р. і становила 18,2 тис. У тому числі за недекларування товарів, транспортних засобів (ст. 340 МК 2002 р.) адміністративне стягнення накладено на 4,4 тис. осіб, що на 44,9 % менше, або 24,3 % [36,4 %] від кількості тих, на яких накладено стягнення за порушення митних правил. За контрабанду товарів (статті 351, 352 МК 2002 р.) — майже на 3 тис. осіб, що на 50,3 % менше, або 16,3 % [27 %]; конфіскація товарів, а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил, застосована до 2,7 тис. осіб, або 92,5 % [91,2 %].

Штраф є найпоширенішим видом серед адміністративних стягнень, застосованих судами за вчинення всіх видів адміністративних правопорушень. Так, у 2012 р. суди оштрафували 617,5 тис. осіб, що на 18,5 % менше порівняно з 2011 р.; водночас їх питома вага від кількості тих, на кого накладено адміністративне стягнення, дещо збільшилась і становила 75,6 % [74,4 %]. Загальна сума накладеного судами штрафу становила 466 млн 523 тис. грн, з яких добровільно сплачено 139 млн 799,8 тис. грн, або 30 % [42,3 %].

Суди призначили громадські роботи (ст. 30¹ КпАП) 87,6 тис. осіб, що на 14,9 % менше, ніж у 2011 р.; водночас їх питома вага від тих, на кого накладено адміністративне стягнення, дещо збільшилась і становила 10,7 % [10,1 %]. Виправні роботи суди застосували до 198 осіб, що у 2,6 рази менше, або 0,02 % [0,05 %]. Суди

позбавили спеціального права 37,6 тис. осіб, що на 23,6 % менше, або 4,6 % [4,8 %]. Адміністративний арешт призначено 23 тис. осіб, що на 44,5 % менше, або 2,8 % [4,1 %]. Попередження суди застосували до 35,9 тис. осіб, що на 18,6 % менше, або 4,4 % [4,3 %].

Кількість осіб, щодо яких суди застосували оплатне вилучення предмета, що був знятий вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення як основний, так і додатковий вид адміністративних стягнень, порівняно з 2011 р. зменшилась майже удвічі і становила 2,1 тис. осіб, їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення — 0,3 % [0,4 %]. Зокрема, за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (частини 2, 3 ст. 130 КпАП), цей вид адміністративних стягнень застосовано до 2 тис. осіб, що вдвічі менше. Конфіскацію предметів, що були зняттями вчинення або безпосередніми об'єктами адміністративного правопорушення, суди застосували до 49,9 тис. осіб, що на 11 % менше.

Вилучено 204 одиниці вогнепальної зброї. Конфісковано товари та цінності на суму 174 млн 641,5 тис. грн; валюту — на суму 21 млн 353 тис. грн.

Заходи впливу, передбачені ст. 24¹ КпАП, суди застосували до 22,5 тис. неповнолітніх осіб, що на 20,4 % менше, ніж у 2011 р. За вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (ст. 173² КпАП) адміністративне стягнення накладено на 89,3 тис. осіб, що на 9 % менше. За невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184 КпАП) адміністративне стягнення накладено на 33,6 тис. осіб, що на 8,7 % менше.

Кількість апеляційних скарг на постанови загальних місцевих судів у справах про адміністративні правопорушення, які надійшли на розгляд до апеляційних загальних судів у 2012 р., зменшилась порівняно з 2011 р. на 10,4 % і становила 16,1 тис. Із різних підстав повернуто 3,2 тис. апеляційних скарг, або 19,5 % [21,2 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Суди розглянули 12,9 тис. справ за апеляційними скаргами, або 77,4 % [76 %]. За результатами перегляду скасовано та змінено 7,5 тис. постанов,

що на 12,6 % менше, проте їх питома вага в загальній кількості винесених постанов залишилась майже на рівні попереднього року і становила 0,8 % [0,7 %]. У тому числі скасовано та змінено 4 тис. постанов за порушення Правил, або 1,1 % [1,3 %]; 391 постанову — за корупційні правопорушення (ст. 172²⁻⁹ КпАП), або 15,7 %; за порушення вимог МК 2002 р. і МК 2012 р. скасовано та змінено 996 постанов, що майже вдвічі більше, або 5,1 % [2,2 %] від постановлених.

На розгляді Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України з підстав, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 400¹² КПК 1960 р. (встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом), перебувала одна справа про адміністративне правопорушення. Справу розглянуто, заяву задоволено частково. Верховний Суд України, керуючись положеннями статей 297⁸⁻¹⁰ КпАП, постановою скасував постанови місцевого суду, а справу направив на новий розгляд.

Розгляд господарських справ

На розгляд до місцевих господарських судів у 2012 р. надійшло 114,6 тис. позовних заяв, що на 30,6 % менше порівняно з 2011 р. Суди постановили 193,5 тис. процесуальних документів, що на 28 % менше, у тому числі закінчили провадження у 87,2 тис. справ, що також на 30,9 % менше, або 59 % [61,2 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Найістотніше зменшилась кількість таких справ у місцевих господарських судах областей: Полтавської — на 43,5 %, Івано-Франківської — на 41,5 %, Сумської — на 40,1 %, Волинської — на 38,2 %, Закарпатської — на 38 %, Луганської — на 37,3 %, а також АР Крим — на 39,9 %.

Кількість господарських справ, які суди розглянули із прийняттям рішення, також зменшилась порівняно з 2011 р. на 30,1 % і становила 66,1 тис.; повністю або частково позови задоволено у 52,2 тис. справ, проте їх питома вага від розглянутих з ухваленням рішення дещо збільшилась — 78,9 % [78,4 %]. Припинено провадження в 16,9 тис. справ, що на 32,1 % менше, їх частка від кількості справ, у яких провадження закінчено, також дещо зменшилась і становила 19,4 % [19,7 %].

Оперативність розгляду господарських справ, незважаючи на зменшення на 14,7 % кількості справ, розглянутих із порушенням процесуаль-

них строків, залишилася на рівні попереднього року. Так, понад строк, передбачений положеннями ст. 69 ГПК, у 2012 р. місцеві господарські суди вирішили 29 спорів, або 0,03 % [0,03 %] від кількості справ, у яких провадження закінчено, у тому числі зменшилась кількість таких справ: у Господарському суді Херсонської області — 4 справи, або 0,2 % [20, або 0,7], Господарському суді Житомирської області — 1, або 0,06 % [3, або 0,13 %], Господарському суді Івано-Франківської області — 1, або 0,07 % [2, або 0,09 %], Господарському суді Кіровоградської області — 1, або 0,09 % [2, або 0,12 %]; тоді як понад строк, передбачений положеннями ст. 69 ГПК, розглянуто: Господарським судом АР Крим — 10 справ, або 0,27 % [0], Господарським судом Миколаївської області — 8, або 0,38 % [0], Господарським судом Харківської області — 2, або 0,04 % [0]. Кількість рішень та ухвал господарських судів, розісланих учасникам судового процесу із порушенням процесуального строку, встановленого ст. 87 ГПК, також зменшилась у чотири рази порівняно з 2011 р. і становила 10, із них 8 — Господарським судом м. Севастополя та 2 — Господарським судом Житомирської області. Суди не розглянули 30,5 тис. справ, що на 9,2 % менше, ніж у 2011 р., але їх частка від тих, що перебували у провадженні дещо збільшилась — 20,6 % [16,3 %]; із них провадження зупинено у 7,7 тис. справ, або 25,1 % [26,8 %] від нерозглянутих.

Більшість у структурі вирішених справ у 2012 р., незважаючи на зменшення їх кількості, становили майнові спори про виконання господарських договорів та з інших підстав. Так, було розглянуто 60,2 тис. таких справ, що на 30,6 % менше, ніж у 2011 р. Водночас їх питома вага від кількості справ, провадження в яких закінчено, дещо збільшилась — 69 % [68,7 %]. У тому числі 33,9 тис. спорів пов'язано з розрахунками за продукцію, товари та послуги, або 56,4 % [60,8 %] від усіх майнових спорів. Також зменшилась кількість розглянутих справ: про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними — на 36,7 % і становила 9,9 тис., їх частка у структурі розглянутих справ — 11,4 % [12,4 %]; інших позадоговірних немайнових спорів — на 31,6 % і становила 7,8 тис., або 8,9 % [9 %]. Кількість вирішених справ про банкрутство зменшилась на 27 % і становила 7,6 тис., але їх частка у структурі розглянутих справ дещо збільшилась — 8,7 % [8,2 %]; про визнання актів недійсними — на 15,1 % і ста-

новила 1,4 тис., їх частка у структурі справ також дещо збільшилася — 1,6 % [1,3 %]; про право на об'єкти інтелектуальної власності, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційну концесію — на 20,7 % і становила 311, їх частка у структурі справ — 0,4 % [0,3 %].

Суди у межах провадження та на стадії їх виконання прийняли 74,2 тис. судових рішень, що на 21,5 % менше, ніж у 2011 р. У тому числі кількість таких рішень зменшилася у справах: про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними — на 26,2 % і становила 4,2 тис.; про банкрутство — на 24,4 % і становила 42,6 тис.; про виконання господарських договорів та з інших підстав — на 14,7 % і становила 22,3 тис.

Кількість судових рішень, прийнятих за межами провадження, зменшилася на 29,5 % і становила 597; із них про вжиття запобіжних заходів до порушення провадження у справі — 87 [122]. За нововиявленими обставинами переглянуто 589 рішень та ухвал, що на 11,6 % менше, ніж у 2011 р.

Місцеві господарські суди на виявлені під час вирішення господарського спору порушення законності чи недоліки в діяльності постановили та надіслали 1,4 тис. окремих ухвал, що на 57,1 % більше, ніж у 2011 р., та 136 інформацій із зазначених питань, що на 32,7 % менше. Для вирішення питання про порушення кримінальної справи органам внутрішніх справ і прокурорам надіслано 382 повідомлення про виявлені у діяльності працівників підприємств та організацій порушення законності, що на 3,5 % менше. Надійшло 520 відповідей про виконання окремих ухвал, розгляд повідомлень та інформацій судів, або 27,3 % [30,2 %] від усіх надісланих судами.

На розгляд до апеляційних судів з розгляду господарських справ у 2012 р. надійшло 39,9 тис. апеляційних скарг на судові рішення місцевих господарських судів, що на 15,5 % менше порівняно з 2011 р., тобто в апеляційному порядку оскаржено 20,6 % [17,6 %] від кількості постановлених ними процесуальних документів. Відмовлено у відновленні пропущеного строку на оскарження за 1,3 тис. апеляційних скарг, що на 35,5 % менше, ніж у 2011 р., або 2,9 % [3,7 %] від кількості тих, що перебували на розгляді; повернуто з різних підстав — 10,1 тис., що на 39,5 % більше, або 23 % [13,8 %]; у прийнятті до

провадження відмовлено за 969 апеляційними скаргами, що на 3,7 % менше, або 2,2 % [1,9 %]. За апеляційними скаргами суди закінчили провадження у 27,3 тис. справ, що на 29,8 % менше, їх питома вага також дещо зменшилась і становила 62,4 % [74,4 %] від тих, що перебували на розгляді.

В апеляційному порядку скасовано чи змінено 7,8 тис. процесуальних документів місцевих господарських судів, або 4 % [4,1 %] від ухвалених цими судами. У тому числі змінено 832 процесуальні документи, скасовано майже 7 тис., із них скасовано 4,6 тис. рішень, або 6,9 % [6,8 %] від постановлених. Найбільший відсоток скасованих і змінених в апеляційному порядку судових рішень, прийнятих місцевими господарськими судами АР Крим, — 6,9 % [5,8 %], областей: Запорізької — 6,3 % [4,3 %], Одеської — 5,1 % [6,3 %], Харківської — 5 % [3,2 %]. Найменший відсоток скасованих і змінених за апеляційними скаргами судових рішень, ухвалених місцевими господарськими судами Чернівецької області, — 0,9 % [1,8 %].

До Вищого господарського суду України у 2012 р. на розгляд надійшло 23,2 тис. справ за касаційними скаргами, що на 22,3 % менше порівняно з 2011 р. Повернуто із різних підстав 8,8 тис. касаційних скарг, що на 12,7 % менше, або 36 % [30,5 %] від кількості справ, що перебували на розгляді. Зменшилась як кількість, так і питома вага касаційних скарг, за якими відмовлено у прийнятті до провадження, — 650, що на 58,4 % менше, або 2,7 % [3,4 %]. За касаційними скаргами розглянуто 13,7 тис. справ, або 56 % [59,3 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

У касаційному порядку Вищий господарський суд України скасував і змінив 4,3 тис. процесуальних документів, або 2,2 % [2,2 %] від кількості прийнятих місцевими господарськими судами. У тому числі із залишенням у силі процесуальних документів, ухвалених місцевими господарськими судами, скасовано 878 постанов апеляційних судів з розгляду господарських справ, або 23,1 % [18,3 %] від кількості постанов, скасованих у касаційному порядку; із них — 703 рішення, або 1,1 % [0,8 %] від кількості прийнятих місцевими господарськими судами.

У 2012 р. до Вищого господарського суду України надійшло 1,7 тис. заяв про перегляд судових рішень господарських судів Верховним Судом України. Вищий господарський суд України

відповідно до положень ст. 111²¹ ГПК постановив 65 ухвал про допуск господарських справ до провадження у Верховному Суді України; за 1,4 тис. заяв винесено ухвали про відмову в допуску до провадження.

На виконання положень статей 111^{14–28} ГПК у провадженні Верховного Суду України у 2012 р. перебувало 76 заяв про перегляд судового рішення у господарських справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Відкрито провадження у справі за 72 заявами. Перебували на розгляді 73 витребувані справи, з яких розглянуто 72 справи, що менше на 47,4 %, але їх питома вага від кількості тих, що перебували в провадженні, дещо збільшилась і становила 98,6 % [96,5 %]. За результатами розгляду відмовлено у задоволенні 29 заяв. Судове рішення скасовано повністю або частково у 43 господарських справах, або 59,7 % [46,7 %] від кількості розглянутих за заявами справ, із яких: 40 — із підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах; 3 — у зв'язку із встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Залишилися нерозглянутими 4 заяви, або 5,2 % [3,3 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

Звернення до виконання рішень судів

У 2012 р. суди переважно дотримувалися строків звернення до виконання судових рішень у кримінальних, цивільних, адміністративних справах та справах про адміністративні правопорушення. Водночас згідно з даними ДСА з порушенням строків, передбачених КПК 1960 р., суди у 2012 р. звернули до виконан-

ня: 108 ухвал (постанов) у кримінальних справах, що на 47,3 % менше, ніж у 2011 р., та 1,5 тис. вироків, що на 74,2 % більше, або 0,9 % [0,5 %] від кількості постановлених судами по першій інстанції; у тому числі стосовно осіб, які трималися під вартою, — 173, що також на 17,4 % більше. Із порушенням вимог, передбачених ч. 1 ст. 104 ЦПК, суди надіслали боржникам 18,8 тис. судових наказів, або 5,7 % [4,8 %] від кількості виданих.

Загальні суди в частині майнових стягнень у 2012 р. передали на виконання 1 млн 241,7 тис. виконавчих документів, що у 2,2 разу менше, ніж у 2011 р., за якими підлягало стягненню 16 млрд 188 млн 158 тис. грн. У тому числі майже 33 тис. виконавчих листів про відшкодування збитків, завданих злочинами, що на 5,7 % менше, але сума, що підлягала стягненню, збільшилася на 40,1 % і становила 2 млрд 963 млн 320,3 тис. грн; рішень в адміністративних справах — 225,6 тис., що у 5 разів менше, на суму 10 млрд 374 млн 77,2 тис. грн; постанов у справах про адміністративні правопорушення — майже 420 тис., що на 27,6 % менше, на суму 373 млн 475,2 тис. грн; про виконання рішень у трудових спорах — 16,6 тис., на суму 144 млн 196,1 тис. грн; про стягнення аліментів — 85,1 тис. Про стягнення судового збору — 251,6 тис. документів на суму 81 млн 487,7 тис. грн.

Минулого року суди розглянули 9,8 тис. скарг на дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, що майже на 35 % більше, ніж у 2011 р., у тому числі із задоволенням вимог — 5,4 тис., або 55,2, % [42,3 %] від кількості розглянутих. За невиконання судового рішення (ст. 382 КК) у 2012 р. за вирокami, що набрали законної сили, засуджено 143 особи, що на 7,5 % більше, ніж у 2011 р.

Матеріали аналізу засвідчили, що суди загальної юрисдикції минулого року загалом забезпечили належне здійснення судочинства у кримінальних, цивільних, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення і господарських справах.

Охорона і захист прав дитини у спорах про спільну власність

Л.А. Романовська,
здобувач відділу проблем
цивільного, трудового
і підприємницького права
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького
Національної академії наук
України

S u m m a r y

The article deals with the grounds allow realizing the child's rights in the legal joint ownership. It analyses definition of the "family member." The author justifies legislative proposals aimed at the strengthening protection and safeguarding of the child's rights in the legal joint ownership: in agricultural and farm individual enterprises, in case when building activity has been carried on by the land owner at the expense of the family members joint work.

Інститут спільної власності для цивільного права не новий. Проблема спільної власності присвячені праці О.В. Дзери, А.Б. Гриняка, І.В. Жилинкової, З.В. Ромовської, В.І. Резникової, Н.М. Кондратьєвої, Л.М. Павлік, І.Ф. Севрюкової, Н.Ю. Христенко та ін.¹ Проте залишається чимало питань, що потребують вивчення та вирішення, зокрема щодо статусу цивільно-правового регулювання відносин спільної власності за участю дитини, чим і обумовлюється актуальність цієї наукової праці.

Метою статті є аналіз правовідносин спільної власності за участю дитини та підстав, за якими вони виникають, а також визначення проблем їх правового регулювання й обґрунтування наукових пропозицій.

У науковій літературі правова дефініція «член сім'ї» є дискусійною

Цивільне законодавство України передбачає два види спільної власності: спільну часткову та спільну сумісну (ч. 2 ст. 355 Цивільного кодексу України; далі — ЦК).

Дитина може набувати право спільної часткової власності шляхом прийняття спадщини, внаслідок вчинення цивільних правочинів та в інших випадках, прямо встановлених законом, або на підставі рішення суду. Право спільної сумісної власності виникає лише у визначених законом випадках.

Так, згідно із ст. 175 Сімейного кодексу України (далі — СК) майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів, належить їм на праві спільної сумісної власності. Відповідно до ч. 4 ст. 368 ЦК майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю.

¹ Див., напр.: Цивільне право України: Підруч.: у 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Кн. 1. — К., 2002. — С. 396—410; Гриняк А. Б. Цивільно-правовий договір як підстава виникнення права спільної власності фізичних осіб. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2007. — 20 с.; Жилинкова І. В. Правовий режим имущества членов семьи. — Х., 2000. — С. 258; Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. коментар. — К., 2003. — С. 355; Резникова В. І. Деякі питання права спільної часткової власності // Проблеми права на зламі тисячоліть: матер. міжнар. наук. конф. — Дніпропетровськ, 2001. — С. 376—378; Кондратьєва Н. М. Правове регулювання права спільної часткової власності. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2011. — 19 с.; Павлік Л. М. Особливості регулювання спільної часткової власності фізичних осіб // Формування механізму реалізації та захисту прав і свобод фізичних осіб в Україні. — Чернівці, 2008. — С. 49—53; Цивільне право України. Академічний курс: Підруч.: у двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. — Т.1. Загальна частина. — К., 2003. — С. 338—347; Христенко Н. Ю. Право спільної сумісної власності фізичних осіб. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2006. — 24 с.

Ці правові норми передбачають набуття права спільної сумісної власності за однакових умов: 1) спільної праці; 2) за спільні грошові кошти. Проте вони стосуються різних суб'єктів цього права, а саме: батьків і дітей (за ст. 175 СК) та членів сім'ї (за ч. 4 ст. 368 ЦК). Тому за ст. 175 СК

Аналіз судової практики засвідчує, що суди, застосовуючи ч. 4 ст. 368 ЦК, по-різному вирішують, хто з осіб є членом сім'ї. В одних випадках критерієм належності до членів сім'ї є спорідненість, в інших — спільне проживання

додатковою умовою для набуття права спільної сумісної власності є походження дитини від батьків, а відповідно до ч. 4 ст. 368 ЦК — визнання осіб членами сім'ї, до яких може належати й дитина (наприклад, прийнята в сім'ю на виховання).

У науковій літературі правова дефініція «член сім'ї» є дискусійною. І.В. Спасибо-Фатеева запропонувала виходити із положень ст. 64 Житлового кодексу Української РСР, яка до членів сім'ї відносить подружжя, дітей та батьків, а також інших осіб, якщо вони постійно проживають разом із наймачем і ведуть з ним спільне господарство². На думку І.В. Жилінкової поняття «член сім'ї» є похідним від поняття «сім'я», зокрема, членом сім'ї є фізична особа, яка зв'язана з тією чи іншою сім'єю певною юридичною підставою — шлюбом, спорідненістю, фактом прийняття дітей в сім'ю на виховання та іншими обставинами, що визнаються законодавством підставами виникнення сім'ї³. Конституційний Суд України стосовно поняття «член сім'ї» у Рішенні від 3 червня 1999 р. № 5-рп/99 (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї»; далі — Рішення № 5-рп/99) виходить із об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства (п. 6 Рішення № 5-рп/99). В.М. Крижна дійшла висновку, що різне тлумачення поняття «член сім'ї» не дає підстав розробити єдиного поняття «сім'я» в праві. На її переконання, з урахуванням ст. 3 СК, сім'я — це об'єднання осіб, пов'язаних між собою спільністю проживання, побуту і взаємними правами та обов'язками⁴. В.А. Ватрас вважає, що формування єдиного, комплексного, універсального

для всіх галузей права визначення цього терміна є недоцільним з огляду на ті завдання, які притаманні тій чи іншій галузі права та специфіку суспільних відносин, що ними регулюються. Він доводить, що кожній галузі права, у тому числі й сімейному, притаманне його власне розуміння. У сімейному праві він визначає членів сім'ї як фізичних осіб, які пов'язані з конкретною сім'єю шлюбом, спорідненістю, усиновленням та деякими формами влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, спільним життям, спільністю інтересів, взаємними сімейними правами та обов'язками⁵.

Аналіз судової практики засвідчує, що суди, застосовуючи ч. 4 ст. 368 ЦК, по-різному вирішують, хто з осіб є членом сім'ї. В одних випадках критерієм належності до членів сім'ї є спорідненість⁶, в інших — спільне проживання⁷. Водночас жоден суд, визначаючи, хто з осіб належить до членів сім'ї, не посилається на ознаки сім'ї, передбачені ч. 2 ст. 3 СК. За цією статтею сім'ю становлять особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та

Незважаючи на те, що спільне проживання членів сім'ї є найбільш типовою та наочною ознакою сімейної спільноти, ознаками ж юридичного визначення поняття «член сім'ї» є такі, як спільний побут і взаємні права та обов'язки

обов'язки. Виняток передбачено для подружжя, яке вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно, та для дитини, яка належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Отже, згідно із ч. 2 ст. 3 СК ознаками сім'ї є: 1) спільне проживання; 2) спільний побут; 3) взаємні права та обов'язки. За наявності цих трьох ознак має визначатись поняття «член сім'ї». Подружжя та дитина, які проживають окремо, вважаються членами сім'ї за наявності одночасно таких ознак: 1) шлюб (для подружжя) або спорідненість (для дитини); 2) спільний побут; 3) взаємні права та обов'язки.

² Див.: Спасибо-Фатеева І. В. Научно-практический комментарий Закона Украины «О собственности». — К., 1996. — С. 32.

³ Див.: Жилінкова І. В. Знач. праця. — С. 14.

⁴ Див.: Сімейне право України: Підруч. / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг.ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. — К., 2004. — С. 49.

⁵ Див.: Ватрас В. А. Суб'єкти сімейних правовідносин. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2008. — С. 6—7.

⁶ Див., напр.: Рішення Апеляційного суду Миколаївської області від 23 лютого 2011 р. у справі № 22ц-615/2011 // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14254789>

⁷ Див., напр.: Рішення Апеляційного суду Запорізької області від 21 червня 2012 р. у справі № 22-2787/2012 // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25013428>

Незважаючи на те, що спільне проживання членів сім'ї є найбільш типовою та наочною ознакою сімейної спільноти⁸, ознаками ж юридичного визначення поняття «член сім'ї» є такі, як спільний побут і взаємні права та обов'язки. Водночас, за тлумачним словником української мови, *побут* — це загальний установлений порядок, спосіб життя певної сім'ї, який пов'язує її членів з задоволенням власних матеріальних та культурних потреб (житло, одяг, їжа, відпочинок тощо), а також охоплює традиції, звичаї та ін.⁹ **Взаємні права та обов'язки членів сім'ї** — це комплекс взаємних особистих і майнових прав та обов'язків, які набувають члени сім'ї на підставі шлюбу, спорідненості, усиновлення, факту прийняття дитини в сім'ю на ви-

Той чи інший закон не може визначати, хто є членом сім'ї, він може лише надавати чи не надавати окремим членам сім'ї певних прав та обов'язків

ховання й інших обставин (наприклад, права та обов'язки щодо виховання, спілкування, утримання тощо).

Наявність судових рішень, скасованих судами апеляційної та касаційної інстанцій, відповідно до яких члени сім'ї набули право спільної сумісної власності на підставі ч. 4 ст. 368 ЦК, свідчить про відсутність єдиної позиції щодо застосування зазначеної норми у судовій практиці.

З наукової позиції З.В. Ромовської, саме назва СК зумовила необхідність законодавчого визначення поняття «сім'я». Вона вважає помилковою точку зору про те, що єдиного універсального поняття сім'ї дати неможливо та й не потрібно. На її думку, той чи інший закон не може визначати, хто є членом сім'ї, він може лише надавати чи не надавати окремим членам сім'ї певних прав та обов'язків¹⁰. Вважаємо таку позицію З.В. Ромовської щодо вирішення питання з визначення поняття «член сім'ї» такою, що заслуговує на увагу. Саме СК має бути тим нормативно-правовим актом, за яким має визначатися поняття «сім'я» і похідне від нього — «член сім'ї». Але, враховуючи Рішення № 5-рп/99 та необхідність вирішення проблеми застосування на практиці ч. 4 ст. 368 ЦК, є доцільним доповнити цю частину реченням такого змісту: «До членів сім'ї належать

особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки».

У юридичній літературі окремо обговорюється й одна з умов набуття спільної сумісної власності — спільна праця. На думку О.В. Дзери, реалізація цієї умови може мати місце щодо майна, яке утворюється внаслідок ведення підсобного господарства¹¹. О.А. Пушкін та В.М. Самойленко звертають увагу, що таким майном можуть виступати житлові будинки, господарські споруди, транспортні засоби, продуктивна худоба, птиця, сільськогосподарський інвентар та інше майно. До складу цього майна входить і саме підсобне господарство (город, сад), бо є створеним із моменту виникнення права власності чи іншого права на земельну ділянку, на якій воно розташоване.

Власністю членів сім'ї, які спільно займаються особистим підсобним господарством, є також вироблена ними продукція та

отримані прибутки¹².

Відповідно до ч. 2 ст. 89 Земельного кодексу України (далі — ЗК) земельна ділянка може належати на праві спільної сумісної власності: 1) подружжю; 2) членам фермерського господарства, якщо інше не передбачено угодою між ними; 3) співвласникам жилого будинку.

У фермерському господарстві реалізується спільна праця батьків та дитини, яка досягла 14 років, а також членів сім'ї, до яких може належати дитина, яка досягла 14 років (наприклад, пасинок, падчерка та ін.). Але дитина як член фермерського господарства може бути відповідно до ч. 2 ст. 89 ЗК тільки співвласником спільної сумісної власності на земельну ділянку, що надана фермерському господарству для здійснення діяльності. Спільна праця не є підставою для набуття дитиною права спільної сумісної власності на майно такого господарства. Право власності на майно має саме фермерське господарство як юридична особа. Дитина набуває право на його майно тільки у розмірі частки, визначеної їй Статутом, у разі ліквідації цього господарства або припинення членства.

Згідно із раніше діючою ст. 16 Закону від 20 грудня 1991 р. № 2009-ХІІ «Про селянське (фермерське) господарство»¹³ майно членів се-

⁸ Див.: Сімейне право України: Підруч. / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. — К., 2004. — С. 49.

⁹ Див.: Зрозумій мене: Тлумачний словник української мови: Близько 7,5 тис. слів. — К., 2003. — С. 188.

¹⁰ Див.: Ромовська З.В. Знач. праця. — С. 18—19.

¹¹ Див.: Цивільне право: Підруч. / Д.В. Боброва, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова, О.А. Підпригора та ін. Ч. 1. — К., 1997. — С. 368.

¹² Див.: Пушкін А.А. Гражданское право. Ч. 1. / А.А. Пушкін, В.М. Самойленко. — М., 1997. — С. 308.

¹³ Втратив чинність на підставі Закону від 19 червня 2003 р. № 973-IV.

лянського (фермерського) господарства, яке використовувалось для ведення селянського (фермерського) господарства, у тому числі земля, жилі будинки, квартири, предмети домашнього господарства, продуктивна і робоча худоба, птиця, бджолосім'я, посіви та посадки сільськогосподарських культур і насаджень на земельній ділянці, засоби виробництва, вироблена продукція і доходи від її реалізації, транспортні засоби, кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого і виробничого призначення

На наш погляд, спільна сумісна власність на майно фермерського господарства є гарантією захисту прав дитини—члена фермерського господарства на майно цього господарства. Отож, є доцільним внести відповідні зміни до ч. 1 ст. 20 Закону № 973-IV.

належало їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не було передбачено угодою між ними.

У науковій літературі існує точка зору про те, що спільна сумісна власність на майно членів фермерського господарства не лише суперечила правовому статусу господарства як юридичної особи, але й дозволяла далеким родичам, які стали членами фермерського господарства після його створення і на короткий проміжок часу, претендувати на рівну частку в усьому майні, що використовується для ведення фермерського господарства¹⁴. Не можна погодитись із цим. Фермерське господарство є особливою організаційно-правовою формою юридичної особи¹⁵, адже йому властиві всі ознаки сільськогосподарського підприємства, а також характерні власні спеціальні ознаки¹⁶.

Відтак, функціонування фермерського господарства як особливої форми юридичної особи з правом спільної сумісної власності її членів на майно, що використовується для забезпечення діяльності цього господарства, можливе. Такий правовий статус фермерського господарства забезпечує заінтересованість його членів, які є його співвласниками у рівних частинах, у результатах своєї праці та ставленні до майна. Права дитини на майно та результати її праці в такому господарстві захищені законом. Дитина в фермерському господарстві, як його член, виконує важку фізичну роботу на рівні з дорослими. Відчуження майна такого фермерського господарства здійснюється

під контролем органів опіки та піклування, бо дитина є його співвласником.

Правовий статус майна фермерського господарства, встановлений ст. 20 Закону від 19 червня 2003 р. № 973-IV «Про фермерське господарство», не передбачає зазначених вище гарантій щодо прав дитини на майно, бо його власником є юридична особа. Втім, у ч. 2 ст. 22 Закону № 973-IV передбачено, що за рішенням членів фермерського господарства відповідно до закону фермерське господарство як цілісний майновий комплекс може бути відчужене. Чи буде така угода вчинятись з дозволу органу опіки та піклування, якщо членом фермерського господарства є дитина?

Законодавство не передбачає для членів такого господарства прийняття рішення про його відчуження як цілісного майнового комплексу, членом якого є дитина, з дозволу органу опіки та піклування. Не містить відповідних вимог і Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5; зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 282/20595).

На наш погляд, спільна сумісна власність на майно фермерського господарства є гарантією захисту прав дитини—члена фермерського господарства на майно цього господарства. Отож, є доцільним внести відповідні зміни до ч. 1 ст. 20 Закону № 973-IV.

У спільній сумісній власності може перебувати майно, що використовується для ведення особистого селянського господарства. Згідно із ч. 2 ст. 6 Закону від 15 травня 2003 р. № 742-IV «Про особисте селянське господарство» (далі — Закон № 742-IV) майно, яке використовується для ведення особистого селянського господарства, може бути власністю однієї особи, спільною частковою або спільною сумісною власністю його членів. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись законів України, інших нормативно-правових актів (ч. 2 ст. 1 Закону № 742-IV).

Для ведення особистого селянського господарства використовують земельні ділянки розміром не більше 2,0 га, передані фізичним особам у власність або оренду в порядку, встановленому законом, а також жилі будинки, гос-

¹⁴ Див.: Ващишин М.Я. Розвиток фермерського законодавства України // Вісн. Львів. ун-ту: Серія юрид. — 2008. — Вип. 46. — С. 155.

¹⁵ Див.: Оніщенко Н.М. Деякі проблеми правового регулювання створення та діяльності фермерських господарств // Держава і право: Збірн. наук. праць. Юрид. і політ. науки. — Вип. 23. — К., 2004. — С. 392.

¹⁶ Див.: Ващишин М.Я. Юридичні ознаки фермерського господарства // Вісн. Львів. ун-ту: Серія юрид. — 2011. — Вип. 53. — С. 266.

подарські будівлі та споруди, транспортні засоби, сільськогосподарських та свійських тварин і птицю, бджолосім'ї, багаторічні насадження, вироблену сільськогосподарську продукцію, продукти її переробки та інше майно, набуте у власність членами господарства в установленому законодавством порядку (статті 5, 6 Закону № 742-IV).

Особисті селянські господарства здійснюють свою діяльність, використовуючи працю однієї чи декількох фізичних осіб, власне майно та фінансові кошти з метою виробництва, переробки, споживання та реалізації сільськогосподарської продукції для одержання доходів.

Необхідно доповнити ст. 6 Закону № 742-IV ч. 4 такого змісту: «Майно особистого селянського господарства, створене спільною працею батьків, дитини та інших членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю»

Особисте селянське господарство — це відповідне середовище, де реалізується спільна праця батьків та дитини, а також інших членів сім'ї, до яких може належати і дитина. Проте Закон № 742-IV не передбачає набуття спільної сумісної власності для цих осіб на майно як результат їхньої спільної праці в особистому селянському господарстві. Питання правового режиму майнових відносин батьків, дитини та членів сім'ї повинно вирішуватись згідно із ч. 4 ст. 368 ЦК. Але й доцільним є визнання результату спільної праці, створеного в особистому селянському господарстві, спільною сумісною власністю батьків, дитини та інших членів сім'ї безпосередньо правовою нормою. Тому необхідно доповнити ст. 6 Закону № 742-IV ч. 4 такого змісту: «Майно особистого селянського господарства, створене спільною працею батьків, дитини та інших членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю». На наш погляд, спільна праця батьків, дитини та інших членів сім'ї в особистому селянському господарстві є умовою набуття спільної сумісної власності цих осіб на створене майно.

Одним із найпоширеніших об'єктів права спільної часткової власності та спільної сумісної власності громадян є житловий будинок або квартира. На ці об'єкти право спільної власності може виникати внаслідок здійснення правочинів (купівлі-продажу, міни, дарування), одержання спадщини, спільної забудови, а також приватизації відповідно до Закону від 19 червня 1992 р. № 2482-XII «Про приватизацію державного житлового фонду». На цих підставах співвласниками спільної власності на житловий будинок чи квар-

тиру можуть бути батьки та дитина, а також інші члени сім'ї, до яких може належати інша дитина (пасинок, падчерка, дитина, яку взяли в сім'ю на виховання).

Науковці досі обговорюють питання наслідків спільної праці забудовника та членів його сім'ї¹⁷. Так, згідно із ч. 2 ст. 375 ЦК власник земельної ділянки набуває право власності на зведені ним будівлі, споруди та інше нерухоме майно. Однак, часто забудовнику надають різну допомогу інші особи (члени сім'ї, родичі, друзі, близькі особи та діти). Законодавством досі чітко не визначено правові наслідки результату надання такої допомоги.

Суди під час розгляду подібних справ керуються відповідними постановами Пленуму Верховного Суду України. Так, у постанові Пленуму цього Суду від 4 жовтня 1991 р. № 7 «Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок» (далі — Постанова № 7) зазначено, що оскільки земельна ділянка для будівництва жилого будинку і господарських будівель надається громадянину у приватну власність, участь інших осіб у будівництві не створює для них права приватної власності на жилий будинок, крім випадків, коли це передбачено законом. Зокрема, таке право виникає, коли будівництво велось подружжям у період шлюбу або — за рахунок спільної праці членів сім'ї. У такому разі жилий будинок стає їх спільною сумісною власністю, якщо інше не було встановлено письмовою угодою між ними. Інші особи, які брали участь у будівництві жилого будинку (його купівлі) не на підставі угоди про створення спільної власності, яка відповідає законодавству, вправі вимагати не визнання права власності на будинок, а відшкодування своїх затрат на будівництво (купівлю будинку), якщо допомогу забудовнику (покупцю) вони надавали не безоплатно.

Чи може дитина бути суб'єктом такої угоди? Вважаємо, що може. Наявність такого письмового договору за участю дитини навіть необхідне, оскільки за нормальних сімейних відносин, як зазначив В.І. Кисіль, мало хто задумається над часткою майна, що належить дитині. Але при розладі сімейних відносин це питання нерідко постає¹⁸. Виникають сумніви щодо того, чи судитиметься

¹⁷ Див.: Цивільне право України: Підруч.: у 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Кн. 1. — К., 2002. — С. 403—406.

¹⁸ Див.: Кисіль В.І. Права і обов'язки батьків і дітей. — К., 1985. — С. 25.

дитина з батьками з приводу цих речей, як підкреслює З.В. Ромовська, але зовсім не виключено, що, вимагаючи поділу майна, один із батьків погоджується на половину. Більше того, це спрямовано на затвердження поваги до дитини та її захист. Вона виховуватиме повагу до праці кожного, хто піклується про сім'ю¹⁹.

Однак постає питання з'ясування суті терміна «спільна праця» у значенні правових норм цивільно-правового інституту спільної власності. Зміст дій дитини у розумінні термінів «допомога» та «спільна праця» не має уподібнюватися, оскільки має різні правові наслідки

Аналіз судової практики засвідчує, що питання правових наслідків спільної праці членів сім'ї та забудовника не вирішується законодавцем понад двадцяти років. Вважаючи, що відносини між співвласниками спільної власності за своїми правовими зв'язками є неоднорідними²⁰, тому правові наслідки їх спільної праці в законодавстві мають бути чітко регламентовані. І саме результати аналізу судової практики дають підстави говорити про необхідність вирішення цього питання. Тому пропонуємо ч. 2 ст. 375 ЦК доповнити реченням такого змісту: «Якщо будівництво на земельній ділянці велося її власником за рахунок спільної праці членів сім'ї, то зведені ними будівлі, споруди та інше нерухоме майно є спільною власністю власника земельної ділянки та членів його сім'ї на умовах, передбачених письмовим договором».

Однак постає питання з'ясування суті терміна «спільна праця» у значенні правових норм цивільно-правового інституту спільної власності. Зміст дій дитини у розумінні термінів «допомога» та «спільна праця» не має уподібнюватися, оскільки має різні правові наслідки.

Відповідно до тлумачного словника української мови допомога — це сприяння, підтримка в чому-небудь, або матеріальне, грошове забезпечення²¹; а праця — свідомо діяльність людини, спрямована на створення матеріальних та культурних цінностей, що є умовою існування і розвитку суспільства²².

Отже, спільна праця у розумінні цивільно-правового інституту спільної власності — це свідомо діяльність батьків, дитини та членів сім'ї, спрямована на створення матеріальних благ (наприклад, будівництво житлового будинку чи інших споруд, чи виробництво сільськогосподарської продук-

ції в особистому селянському господарстві та ін.). Саме встановлення факту спільної праці є юридичною умовою набуття спільної сумісної власності.

Проведений аналіз правовідносин спільної власності за участю дитини та правових підстав, за якими вони виникають, дозволяє зробити такі висновки:

По-перше, визначення терміна «член сім'ї» у науковій літературі має дискусійний характер. Суди, застосовуючи ч. 4 ст. 368 ЦК,

по-різному вирішують, хто з осіб є членом сім'ї. Авторське трактування терміна «член сім'ї» у розумінні ч. 4 ст. 368 ЦК — це особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

По-друге, майно як результат спільної праці батьків, дитини та членів сім'ї є спільною сумісною власністю цих осіб. Юридичною умовою набуття права спільної сумісної власності на таке майно є їхня спільна праця. Дії батьків, дитини, членів сім'ї у значенні термінів «спільна праця» та «допомога» не повинні уподібнюватися, оскільки мають різні правові наслідки. Спільна праця у розумінні цивільно-правового інституту спільної власності — це свідомо діяльність батьків, дитини та членів сім'ї, спрямована на створення матеріальних благ.

По-третє, дитина набуває права спільної власності на майно на загальних підставах. Проте цивільно-правовий інститут спільної власності не повною мірою здатний захищати дитину від експлуатації та привласнення батьками (усиновлювачами), опікуном, піклувальником результатів її роботи чи отримання ними її доходів. У зв'язку з цим на законодавчому рівні необхідно:

– внести зміни до ч. 1 ст. 20 Закону № 973-IV, якими передбачити право спільної сумісної власності членів фермерського господарства на його майно;

– доповнити ст. 6 Закону № 742-IV ч. 4, якою передбачити право спільної сумісної власності членів особистого селянського господарства на майно, створене спільною працею батьків, дитини та інших членів сім'ї;

– доповнити ч. 2 ст. 375 ЦК, де передбачити у разі, коли будівництво велося власником земельної ділянки за рахунок спільної праці членів сім'ї, зведені ними будівлі, споруди та інше нерухоме майно є спільною власністю власника земельної ділянки та членів його сім'ї на умовах, передбачених письмовим договором.

¹⁹ Див.: Ромовська З.В. Значч. праця. — С. 355.

²⁰ Див.: Христенко Н.Ю. Значч. праця. — С. 6.

²¹ Див.: Зрозумій мене: Тлумачний словник української мови: Близько 7,5 тис. слів. — К., 2003. — С. 59.

²² Там само. — С. 201.

Вітаємо колег!

Вітаємо колег!

Вітаємо колег!

9 червня суддя Верховного Суду України у відставці,
заслужений юрист України

Володимир Михайлович Бутенко

відзначив своє **75**-річчя. Загальний стаж його роботи
на посаді судді становить 28 років,
3 роки із яких — у Верховному Суді України.

27 червня суддя Верховного Суду України

Анатолій Анатолійович Ємець

відзначитиме свій славний **50**-річний ювілей.

Понад 19 років він працює на посаді судді,
з них у Верховному Суді України — майже 5 років.

*Колектив Верховного Суду
України сердечно вітає колег
і зичить міцного здоров'я,
добробуту та щасливих років
життя!*

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей. За точність наведених у статтях даних, посилань на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється за письмовим дозволом голови редакційної колегії з обов'язковим посиланням на джерело

З деякими матеріалами журналу можна ознайомитися на web-сайті Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

Адреса редакції:

вул. П. Орлика, 4-а, кімн. 109
м. Київ
01043

Телефони:

відповідальний секретар
(44) 253-1683,
група технічного забезпечення
(44) 253-0687

E-mail: editor@scourt.gov.ua

Редактори:

А.В. Гончарук,
Л.В. Мочалова,
К.С. Мусієнко,
П.О. Мусієнко,
О.І. Пархоменко

О.Д. Баркан (в.о. відповідального секретаря)

Верстка:

С.І. Самкова,
В.М. Горобченко

Фото:

П.О. Мусієнко

Переклад англійською:

О.В. Гунько

Видавець:

ТОВ «Видавництво «Істина»

вул. Сирецька, 38

м. Київ

04073

Телефони: (44) 468-3131, 468-0999, 468-5973.

E-mail: istina_knigi@ukr.net

Віддруковано:

ТОВ Друкарня «Літера»

Чоколівський бульвар, 19

м. Київ

03168

Телефон (факс): (44) 502-6808

Підписано до друку 19.06.2013.

Формат 60×90 1/8. Друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58.

Зам. 283.

Наклад 2750 пр. Ціна договірна

Міжнародні зв'язки

На запрошення Голови Верховного Суду України з 27 по 30 травня Верховний Суд України з робочим візитом відвідала делегація Верховного Суду Республіки Казахстан на чолі з його головою **Бектасом Бекназаровим**, до складу якої увійшли суддя наглядової судової колегії у кримінальних справах Верховного Суду Республіки Казахстан Калідула Шаухаров, голова Алматинського міського суду Тлектес Барлибаєв, заступник керівника департаменту із забезпечення діяльності судів при Верховному Суді Республіки Казахстан Нурлан Торемурат, заступник завідуючого секретаріатом Голови Верховного Суду Республіки Казахстан Леонід Недзвецкий.

Під час зустрічі Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк** і **Бектас Бекназаров** одностайно висловилися за те, що обмін досвідом між представниками судових систем країн, які тривалий час перебували в одному державному просторі, а нині утверджуються на шляху демократичного розвитку як самостійні держави, є особливо цікавим та корисним.

У Республіці Казахстан, як і в Україні, триває судова реформа. У реформуванні кримінального судочинства Україна йде попереду, зазначив Бектас Бекназаров та підкреслив, що прийняття нового Кримінального процесуального кодексу є сміливим і прогресивним кроком української держави у втіленні європейських стандартів у кримінальному процесі.

Учасники зустрічі обговорили проблему навантаження на суддів і запровадження (з метою його зменшення) процедури досудового врегулювання спорів — медіації.

Були порушені також питання незалежності судової влади, достатнього фінансування судової системи, процедури добору суддів і призначення їх на адміністративні посади.

У зустрічі також взяли участь заступники Голови Верховного Суду України — секретарі судових палат: у цивільних справах — Анатолій Ярема, у кримінальних справах — Анатолій Редька, в адміністративних справах — Віктор Кривенко, суддя Верховного Суду України, голова Ради суддів України Василь Онопенко, секретар Пленуму Верховного Суду України Юрій Сенін, заступник секретаря Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України Олександр Терлецький, суддя Верховного Суду України, член Ради суддів України Галина Канигіна, судді Верховного Суду України Лілія Григор'єва, Інна Берднік, Тетяна Жайворонок, Віктор Школярюв, керівник апарату Іван Кучерина, начальник відділу міжнародного співробітництва Ліна Губар, керівник прес-служби Людмила Момот.

6 червня 2013 р. відбулася зустріч Голови Верховного Суду України **Ярослава Романюка** з Надзвичайним і Повноважним Послом США в Україні **Джоном Ф. Тефтом**, темою якої були питання, пріоритетні у довгостроковому партнерстві за підтримки США судової реформи в Україні.

Метою такого партнерства, як зазначив Джон Ф. Тефт, є побудова в Україні справедливої незалежної системи судочинства.

Відзначаючи ефективність взаємодії проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя» і Верховного Суду України, Ярослав Романюк висловив пропозиції щодо можливих

напрямів співробітництва, реалізація яких, на його думку, допомогла б українським суддям та працівникам апаратів судів, — а їх статус і роль з прийняттям Закону «Про судоустрій і статус суддів» набули значно більшої ваги, — уникнути помилок у подальшому реформуванні судово-правової системи й приведенні її у відповідність до міжнародних норм.

Одним із першочергових питань є налагодження комунікації судових установ із громадськістю і засобами масової інформації, а також запровадження у всіх судах, і у найвищому судовому органі в системі судів загальної юрисдикції також, системи елек-

тронного правосуддя. Ми зацікавлені в тому, наголосив Ярослав Романюк, аби мати можливість перейняти досвід країн з ефективними судовими системами та, з урахуванням національних особливостей, втілити його в Україні.

У зустрічі взяли участь радник з правохоронних питань Посольства США в Україні Вільям Хендерсон, директор відділу сприяння розвитку демократії та врядування Американської агенції міжнародного розвитку Кейт Сомвонгсірі, начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України Ліна Губар та заступник керівника прес-служби цього Суду Лариса Пономарьова.

Срух А.М., Козьяков Ю.М.
Нотаріальний практикум у запитаннях та відповідях:
Практичне видання для нотаріусів. — К., 2013. — 320 с.

Матеріал, вміщений у цьому виданні, подається у формі запитань, що викликають найбільше труднощів у практиці нотаріусів, та відповідей на них, а також доповнений зразками відповідних документів. У книзі розкриваються лише деякі проблеми, з якими доводиться стикатися нотаріусам та іншим працівникам органів нотаріату в своїй практичній діяльності, не заповнюючи собою ті прогалини, що їх містить національне законодавство, проте, принаймні, окреслюючи можливі способи дій у тих чи інших ситуаціях.

Смітюх А.В.
Правові основи інвестиційної діяльності:
Навчальний посібник. — К., 2013. — 420 с.

У посібнику розглядаються положення законодавства України, що регулює інвестиційну діяльність. Особливу увагу приділено питанням капітального інвестування у галузі будівництва, зокрема житла, а також корпоративному та іноземному інвестуванню, специфічним інститутам спільного (портфельного) інвестування, юридичному супроводу інвестиційної діяльності, зокрема засадам правового аналізу об'єкта інвестування – Due Diligence.

Для студентів і викладачів юридичних та економічних вищих навчальних закладів, юристів-практиків та підприємців, широкого загалу читачів.

Легенченко М.О.
Практичні аспекти оренди комунального майна:
Науково-практичний посібник. — К., 2013.— 216 с.

У книзі ґрунтовно досліджуються правовідносини у сфері оренди комунального майна в Україні та їх особливості. Здійснено аналіз становлення і розвитку інституту оренди у вітчизняному законодавстві, досліджено сучасний стан та актуальні проблеми, пов'язані з використанням комунального майна.

Автор висвітлює особливості припинення та пролонгації договорів оренди, створення «нової речі» при поліпшенні орендованого майна, способи захисту сторонами своїх прав та особливості застосування окремих норм орендного законодавства.

Надаються практичні рекомендації органам місцевого самоврядування щодо передачі в оренду комунального майна з метою його ефективного використання в інтересах відповідної територіальної громади.

**З приводу придбання книг звертайтеся, будь ласка,
до видавництва «Істина»:**

**вул. Сирецька, 38
м. Київ
04073**

**Телефони: (44) 468–3131; 468–0999; 468–5973
e-mail: istina_knigi@ukr.net
<http://www.istina-books.com.ua>**

